

Proces osvojení dítěte z pohledu adoptivních rodičů

Karolína Šteklová

Bakalářská práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Karolína Šteklová
Osobní číslo: H16608
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: prezenční

Téma práce: Proces osvojení dítěte z pohledu adoptivních rodičů

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti náhradní rodinné péče a procesu osvojení.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovorů.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

ARCHEROVÁ, Caroline. Dítě v náhradní rodině. Praha: Portál, 2001. ISNB 80-7178-578-4.

GABRIEL, Zbyněk, NOVÁK, Tomáš. Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. Praha: Grada, 2008. ISNB 978-80-247-1788-3.

KONEČNÁ, Hana. Na cestě za dítětem: dvě malá křídla. Praha: Academia 2003. ISNB 80-200-1055-6.

MATĚJČEK, Zdeněk. a kol. Náhradní rodinná péče v praxi: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Praha: Portál, 1999. ISNB 80-7178-304-8.

ŠVARŤÍČEK, Roman; ŠEĎOVÁ, Klára a kol. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry. Praha: Portál, 2007. ISNB 978-80-7315-158-4.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Iva Staňková

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

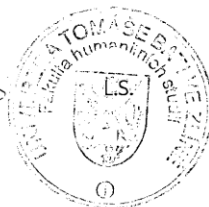
27. listopadu 2018

Termín odevzdání bakalářské práce:

26. dubna 2019

Ve Zlíně dne 27. listopadu 2018

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 15. 4. 2019

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

²⁾ Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídáne k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce s názvem „Proces osvojení dítěte z pohledu adoptivních rodičů“ je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části, která je tvořena třemi kapitolami, jsou v první části definovány teoretická východiska a základní pojmy. Druhá kapitola popisuje náhradní výchovu a formy náhradní rodinné péče. V poslední kapitole je charakterizován proces osvojení dítěte v České republice s deskripcí fází procesu osvojení a jeho úskalí. V praktické části je provedeno výzkumné šetření formou kvalitativního výzkumu, který je veden formou polostrukturovaných rozhovorů s rodiči-osvojiteli, kteří absolvovali proces osvojení jednoho nebo více dětí. Cílem výzkumu je, analyzovat proces osvojení dítěte z pohledu rodičů-osvojitelů a interpretovat zkušenosti a pocity vnímané rodiči při procesu osvojení dítěte.

Klíčová slova: Náhradní rodinná péče, osvojitel, rodina, náhradní výchova, proces osvojení.

ABSTRACT

The bachelor thesis “The process of adopting a child from the perspective of adoptive parents” is divided into two parts, theoretical and practical. The theoretical part consists of three main chapters. In the first chapter is defined theoretical background and basic concepts. The second chapter gives details of complementary education and forms of alternative family care. The last chapter explains the process of adopting a child in the Czech Republic with a description of the adoption process phases and its pitfalls. In the practical part, survey research is conducted in the form of qualitative research, using form of semi-structured interviews with parents-adopters who have undergone the process of adopting a child with one or more children. The aim of the survey research is to analyse the process of adopting a child from the perspective of parents, and to interpret their experiences and feelings throughout the process of adopting a child.

Keywords: Alternative family care, adoptive parent, family, alternative education, adoption process.

Ráda bych poděkovala paní PhDr. Ivě Staňkové za vedení mé bakalářské práce, její cenné a odborné rady a trpělivost při konzultacích.

Dále bych ráda poděkovala všem adoptivním rodičům, kteří se podíleli na této bakalářské práci a ochotně spolupracovali při rozhovorech.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I. TEORETICKÁ ČÁST	12
1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM	13
1.1 STAV ZKOUMANÉHO TÉMATU V LITERATUŘE A DOKUMENTECH.....	13
1.2 VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE.....	14
1.3 K ZÁKLADNÍM POJMŮM.....	15
2 NÁHRADNÍ VÝCHOVA-FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	18
2.1 RODINA JAKO ZÁKLADNÍ ČINITEL	20
2.2 FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE.....	22
2.3 OSVOJENÍ V PROMĚNÁCH ČASU	26
3 PROCES OSVOJENÍ V ČR.....	28
3.1 LEGISLATIVA.....	29
3.2 FÁZE PROCESU	31
3.3 ÚSKALÍ PROCESU.....	34
II. PRAKTICKÁ ČÁST	37
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	38
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	39
4.2 VÝZKUMNÉ CÍLE	39
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	40
4.4 VÝZKUMNÝ VZOREK	40
4.5 METODA VÝZKUMU A SBĚRU DAT	41
5 ANALÝZA DAT.....	43
5.1 MYŠLENKA OSVOJENÍ.....	44
5.2 ŽÁDOST A POSUDKY	48
5.3 KURZY A ZPROSTŘEDKOVATELÉ	50
5.4 HODNOCENÍ POZITIV A NEGATIV PROCESU	53
5.5 ODKUD JSI ANEB SEZNÁMENÍ S PRAVDOU	58
5.6 PARADIGMATICKÝ MODEL.....	61
6 SHRUTÍ VÝZKUMU (ZÁVĚR PRAKTICKÉ ČÁSTI)	62
7 DISKUSE	66
8 DOPORUČENÍ.....	69
ZÁVĚR... ..	70
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	72

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	76
SEZNAM OBRÁZKŮ	77
SEZNAM TABULEK.....	78
SEZNAM PŘÍLOH.....	79

ÚVOD

Tato bakalářská práce se věnuje procesu osvojení dítěte z pohledu adoptivních rodičů, jak je uvedeno i v názvu této bakalářské práce. Téma jsme zvolili na základě stále aktuální potřeby řešení a zkoumání této problematiky. Především se zaměřuje na osobní zkušenosti rodičů-osvojitelů, kteří si prošli procesem zprostředkovaného osvojení jednoho nebo více dětí. Jejich zkušenosti a osobní prožitky z praxe spojené s procesem osvojení, jsou cenným zdrojem informací pro tuto práci, bez nichž bychom se ve výzkumné činnosti neobešli. Považujeme za vhodné podotknout, že u těchto rodičů-osvojitelů, bylo osvojení realizováno již před několika lety. Tento časový odstup má kladné i záporné stránky. Mezi ty záporné patří, že ne zcela přesně si osvojitelé pamatují některé z konkrétních údajů, ale zároveň kladným aspektem je, že hodnocení s určitým časovým posunem dostatečně eliminuje emoční vlivy, které s procesem bezprostředně souvisí a nyní již jsou myšlenky utříbené a zkušenosti ať už kladné nebo záporné, jsou interpretovány bez emoční časové vazby.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V první kapitole teoretické části je popisována základní literatura česká i zahraniční, která se dotýká jednotlivých částí tématu. Je zde popsán vztah zkoumaného tématu, k disciplíně sociální pedagogiky z pohledu sociálního zkoumání tématu, spolu s podrobným definováním základních pojmů, jako jsou: rodina, osvojení a výchova.

Druhá kapitola řeší náhradní výchovu a formy náhradní rodinné péče, které jsou užívány v České republice a přibližuje proces osvojení i po stránce historické, kde se dotýká vývoje osvojení od dob římského práva, přes vznik Československa až do dnešní doby.

Poslední kapitola teoretické části, se do hloubky zabývá procesem osvojení z pohledu legislativy, jednotlivých fází procesu osvojení a popisuje úskalí, které tento proces provází.

V praktické části je v první kapitole popsána metodologie výzkumu. Je zde popsán výzkumný problém spolu s výzkumnými cíli, otázkami, výzkumným vzorkem a metodou sběru dat. Druhá kapitola praktické části se pak zabývá analýzou získaných dat z hloubkových polostrukturovaných rozhovorů metodou kódování.

Hlavním výzkumným cílem bakalářské práce, je analyzovat proces osvojení dítěte z pohledu rodičů-osvojitelů a interpretovat zkušenosti a pocity vnímané rodiči při procesu osvojení dítěte. Tato práce se snaží zachytit náhled na problematiku osvojení jako ucelený proces, skládající se z několika fází, se snahou zachytit proces od první myšlenky na osvo-

jení až po předání dítěte do péče rodičů-osvojitelů a sdělení dítěti informace, že je osvojeným.

Referenční skupinou, pro kterou je bakalářská práce určena, jsou především budoucí osvojitelé, pro které se může stát vodítkem a základním seznámením s procesem osvojení z pohledu rodičů-osvojitelů. Rovněž jim poskytne komplexní pohled na jednotlivé fáze procesu osvojení dítěte s jejich negativními a pozitivními aspekty. Zároveň můžeme do této referenční skupiny zahrnout soc. pracovníky, lidi působících v neziskových organizacích a různých spolcích, kteří pomáhají s přípravou osvojitelů. Na základě tohoto výzkumu, mohou pak získat zpětnou vazbu z pohledu rodičů-osvojitelů na jejich práci.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM

V úvodní kapitole teoretické části bakalářské práce provádíme popis z domácí a zahraniční odborné literatury, v kontextu se zamýšleným námětem a s ohledem na zvolený výzkumný cíl ve zvoleném výzkumném šetření. Námi zvolený námět je spojen s obory, jako jsou pedagogika, psychologie, právo, etika, sociologie a v neposlední řadě se opírá o sociální práci, jako o jeden z hlavních pilířů, s kterým je tato látka pevně spjata. Shrnutí těchto teoretických výstupů a poznatků, by mělo sloužit k lepšímu pochopení procesu osvojení dítěte, včetně všech jeho aspektů pro budoucí osvojitele dětí.

1.1 Stav zkoumaného tématu v literatuře a dokumentech

Tato podkapitola nám poskytuje primární seznam odborné literatury jak české, tak i zahraniční, o kterou se bude opírat naše bakalářská práce. Odborná literatura na toto téma je již podrobně zpracovaná a můžeme se opřít jak o literaturu z posledních let, tak i literaturu staršího data, jejíž myšlenky jsou pro toto téma doposud stále platné a objevující se v různých modifikacích i ve zmiňované literatuře novější. Získané poznatky je třeba pečlivě zasadit do uvažované koncepce, aby následně vytvořila podrobná východiska pro tuto bakalářskou práci.

Domácí literatura

Hlavní téma této bakalářské práce je proces osvojování dítěte a s nimi spojených oborů. V naší práci se budeme odkazovat na odborné publikace, které úzce souvisí s osvojováním dítěte a jeho problematikou.

Stěžejní kniha od autora Zdeňka Matějčka a kol., *Náhradní rodinná péče průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny* (1999), jako jednoho z nejuznávanějších světových dětských psychologů. Tato kniha nás ve svých úvodních částech seznamuje s historií osvojení a všemi jejími aspekty, aby se pak rozvinula v celé šíři témata od organizace náhradní rodinné péče, jejího psychologického dopadu, otázkou identity, genetiky a dalších důležitých aspektů, včetně náhledu na otázky osvojení v zahraničí. Kniha slouží jako důležitý názor poznání pro všechny, kteří se danou problematikou zabývají, ať už jde o sociální pracovníky, úředníky, právníky, nebo studenty humanitního zaměření škol.

Další publikací je od autorů Zbyňka Gabriela a Tomáše Nováka, *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči* (2008). Zde nacházíme psychologické hledisko spojené s

bezdětností párů a v širším pojetí charakterizuje proces osvojení. Ukazuje na konkrétní průběh osvojení od rozhodnutí, podání žádosti, administrativních záležitostí, až po kontakt s osvojovaným dítětem a jeho převzetí do péče. Ve dvou kapitolách se pak dotýká i psychologické diagnostiky zájemců o osvojení. Téma cesty k rodičovství od forem léčby neplodnosti, umělého oplodnění až po žádost o osvojení dítěte, popisuje autorka Hana Konečná ve své knize: *Na cestě za dítětem dvě malá křídla* (2003). Řeší zde výše uvedené možnosti jak se stát rodiči, s vysvětlením pozitiv a negativ jednotlivých forem.

Zahraníční literatura

V oblasti zahraniční literatury se osvojení dotýká kniha autorky Jane E. Schoolerové, *Adopce vztah založený na slibu* (2002), která odpovídá na otázky budoucích osvojitelů ještě před plánovaným osvojením. Vlivy různých deprivací na dítě a jak jim čelit, popisuje ve svém díle: *Dítě v náhradní rodině* (2001) autorka Caroline Archerová. Neocenitelné rady pro rodiče-osvojitele dětí jiných kultur, problémových dětí a dětí se speciálními požadavky v oblasti výchovy a problémového prostředí přináší kniha autorů Karyn B. Purvis, David R. Cross, Wendy Lyons Sunshine: *Dítě v nové rodině* (2013).

Cizojazyčná literatura

Dvojice Christine Adamec a Lucy C. ve třetí edici své publikace: *The Encyclopedia of Adoption, Third Edition* (2007), která obsahuje 433 stran termínů a pojmů, které se dotýkající pojmu osvojení v širokém pojetí, nám dává možnost vysvětlení těchto odborných pojmů.

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice

Sociální pedagogika se vymezuje k širokému spektru problémů v návaznosti na společenské aspekty. V Česku i v zahraničí, nemá tento vědní obor vymezen jednoznačnou cestu a je charakteristická různorodým popisem tématu. Sociální pedagogika je vlastně založena na dvou oborech sociologie a pedagogiky, kdy z těchto oborů získává podněty, z nichž si pak vytyčuje cíle, obsah a metody. Uskutečnění záměrů sociální pedagogiky je dosaženo na multidisciplinární platformě, kdy sociální pedagogika je hraniční disciplínou, která úzce souvisí s dalšími společenskými a vědními disciplínami (Procházka, 2012, s. 63-64).

Vztah sociální pedagogiky k tématu naší bakalářské práce potvrzuje i definice z Pedagogického slovníku, kde je sociální pedagogika definována jako disciplína: „Zabývající se

širokým okruhem problémů spjatých s výchovným působením na rizikovou a sociálně znevýhodněnou skupinu mládeže a dospělých“ (Průcha, Walterová a Mareš, 2001, s. 217).

Mezi uváděnými problémy a poruchami, je zde mimo jiné uvedena i náhradní rodinná výchova, která tímto svůj úzký vztah k danému tématu podtrhuje.

Sociální pedagogika rovněž řeší funkce rodiny, mezi něž patří i biologicko-reprodukční funkce, tudíž i rodičovství, které dává partnerskému vztahu nový rozměr a zplodit a vychovávat potomka, je tak naplněním určité části životní etapy manželského páru. Rozhodnutí mít a vychovávat dítě je velkou zodpovědností a jde o akt, který vždy zasáhne a ovlivní život celé rodiny. Tato touha zplodit pokračovatele svého rodu je pro mnohé manželské páry tak silná, že pokud nejsou schopni mít své vlastní děti, rozhodují se podstoupit akt osvojení, který naplní jejich smysl života.

Z výše uvedeného konstatování tedy vyplývá, že sociální pedagogika má k našemu tématu bakalářské práce „Proces osvojení dítěte z pohledu adoptivních rodičů“ velmi úzký vztah, jelikož je v tomto směru a při šířce svého záběru oborem pomáhajícím, který se zaměřuje na komplexní zkoumání sociálního prostředí lidí a napomáhá řešení sociálních problémů se snahou začlenění problematických jedinců do společnosti. Problematika osvojení se pro obor sociální pedagogiky přímo vybízí, jelikož osvojované děti jsou často zatížené nějakou z forem deprivací, ať už ze zařízení ústavní výchovy nebo své původní biologické rodiny. Tento obor se snaží problémy analyzovat, s následnou eliminací všech negativních dopadů, kterými jsou tyto děti zatíženy. Pomáhá budoucím rodičům-osvojitelům citlivě začlenit dítě do nové rodiny a navázat citový vztah a vazby v nové rodině.

1.3 K základním pojmům

Jedním ze stěžejních pojmů, který nás provází celou bakalářskou prací, je termín **rodina**. Jestli budeme chtít zjistit, co se skrývá za pojmem rodina v odborné literatuře, zjistíme, že nelze tuto definici získat jako jednoznačnou, jelikož každý vědní obor se dívá na rodinu svým pohledem. Jinak na obsah tohoto slova bude pohlížet vědní obor ekonomie, práva, demografie a jinak sociologie a další sociálně společenské disciplíny. Vzhledem k tématu naší bakalářské práce však budeme považovat za jeden z nejdůležitějších poznatků, který je s definicí rodiny úzce spjat: „*Rodinou pro dítě může a nemusí být situace, kdy se o ně stará jedna osoba nebo více osob, kdy jsou vzájemné svazky jedněch s druhými zákonem*

potvrzeny či nepotvrzeny, kdy děti jsou takzvaně vlastní či nevlastní atd.“ (Matějček, 1994b, s. 16). Obsah pojmu rodina se mění i v čase. V dřívějších dobách měla rodina za úkol mladou generaci připravit na životní dráhu ve vztahu k budoucí profesi, ale v současnosti tento úkol zastává stát. Bylo zvykem, že rodina plnila funkci výrobní a spotřební, v současné době tento aspekt hlavně v ekonomicky vyspělých průmyslových zemích téměř vymizel a rodina plní již většinou funkci spotřební (Marhnounová a Stýblová, 1982 s. 6). S. Radvanová, J. Kolouchová a J. Dunovský (1979, s. 7) nám říká, že: „Rodina je malá, přirozená, základní společenská skupina, je závislá na životě společnosti, jejíž je součástí“.

Osvojení je nejvyšší formou náhradní rodinné péče, kterou lze z hlediska práva realizovat. Předností této formy je především to, že procesem osvojení se dostane budoucím rodičům stejných práv a tedy i povinností, jakých se dostává biologickým rodičům ke svým dětem. Pokud však dojde k osvojení dítěte, tato práva a povinnosti zanikají k původním tedy biologickým rodičům. Stávají se totiž právem a povinností v celém rozsahu rodičů-osvojitelů (Gabriel a Novák, 2008, s. 42). V pojmu osvojení nalézáme stejný význam jako u slova, které tvoří synonymum a tím je adopce. Neckář (2009, s. 3) k pojmu osvojení a s tím spojených práv a povinností uvádí: „*Jednoduše-jakoby se jím dítě narodilo.*“

Posledním neméně důležitým pojmem je **výchova**. Pelikán (1995, s. 36) ve své práci uvádí, že: „*Výchova je cílevědomým a záměrným vytvářením a ovlivňováním podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi stimulačních jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.*“ S výchovou se velmi často používá tzv. interakční model, kdy dva nebo vícero lidí si mezi sebou předávají různé podněty a působí tak mezi sebou navzájem. Takto to funguje v normální zdravé rodině, kdy tyto podněty se nepředávají pouze jednosměrně z vychovávajícího (rodiče) na vychovávané dítě. Funkce rodičů jako matky a otce, je zde neomezená jak v čase, tak i v místě a tady je důležitá citová vazba na svém dítěti. V takovém případě hovoříme o vzájemné interakci-předávání si emočních podnětů mezi sebou. Dnešní stav vědění tvrdí, že právě toto je tím nejdůležitějším v rodině vůbec. Hovoří o tom jasně i četné výzkumy dětí, které prožily pouze ústavní péči a výchovu v rodině jako takovou nikdy nezažily. Jak se ukazuje, právě tyto děti ve svém budoucím životě prožívají citovou interakci s jinými lidmi, dostávají se do citových problémů, pokud mají někomu své city projevít, nebo něčí city přijmout. Mívají problémy v lásce, založení vlastní rodiny, milovat své děti. Dostávají se tak do problémového kruhu citových problémů, které

si nesou z dětství a mají tendenci je přenášet i do další generace. Tyto problémy nejsou způsobeny ústavními vychovateli, ale právě v nemožnosti prožít svou výchovu v normálně fungující rodině (Matějček, 1994b, s. 40-41).

2 NÁHRADNÍ VÝCHOVA-FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

„Systém náhradní rodinné péče řeší v současné době pouze ojediněle případy skutečně osiřelých dětí, kterým oba rodiče nebo jeden z nich zemřel. V naprosté většině jde tedy o děti osiřelé sociálně, které mají matku a otce nebo aspoň jednoho z nich, ale ti se o ně nemohou, nechtějí nebo neumějí starat“ (Konečná, 2003, s. 87).

Pokud dojde k tomu, že rodina přestane plnit svou funkci nebo většinu z nich, ale zejména pak funkci emocionální, sociální a výchovnou, stává se, že je pak dítě natolik ohroženo negativními vlivy, kvůli kterým musí být umístěno mimo svou biologickou rodinu. Tehdy přistupujeme k tzv. náhradní výchově, což je jeden z dalších termínů této bakalářské práce. Abychom se dostali k významu pojmu náhradní rodinná péče, kde je dítě vychováváno fyzickými osobami jinými, než jsou biologičtí rodiče v prostředí, které se má co nejvíce přibližovat standardům výchovy v rodině, musíme se zmínit o náhradní výchově, která je vykonávána a to již zmiňovanou náhradní rodinnou péčí nebo ústavní péčí. Ústavní péčí rozumíme umístění dítěte do výchovy zařízení, která jsou zřizovaná státem. Dle českých zákonů a mezinárodních smluv, má umístění dítěte do náhradní rodinné péče vždy přednost před ústavní péčí (Bubleová et al., 2011, s. 35-37). Stejní autoři ve své publikaci uvádí: *„Náhradní rodinná péče je forma péče o dítě, které je vychováváno jinými osobami než rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině“ (Bubleová et al., 2011, s. 38).* Mnoho vědeckých prací, které jsou již přes půl století známé, poukazuje na ten fakt, že i přes veškeré materiální a personální zabezpečení, nemůže ústavní výchova splnit nároky kladené na plnohodnotný rozvoj dítěte. Jakákoliv forma ústavní výchovy zcela podstatně a negativním způsobem ovlivňuje jeho vývoj (Ptáček, Kuželová, Čeledová, 2011, s. 6).

Na rozdělení náhradní péče (s poukazem na přirozené funkční rodinné prostředí, se dívá Matějček (1992, s. 185) následujícím způsobem (řazeno sestupně k nejmenšímu významu):

- Osvojení. Je z těchto forem přirozené rodině nejbližší. Z hlediska práva je rovno vlastní rodině.
- Pěstounská péče individuální. Manželé do své péče získávají dítě na základě soudního rozhodnutí. Ti je vychovávají a dostávají za to od státu finanční kompenzaci za pěstounskou péčí. Tyto děti se nestávají z hlediska práva jejich vlastními (adoptionními) a nesou své původní jméno po biologických rodičích.

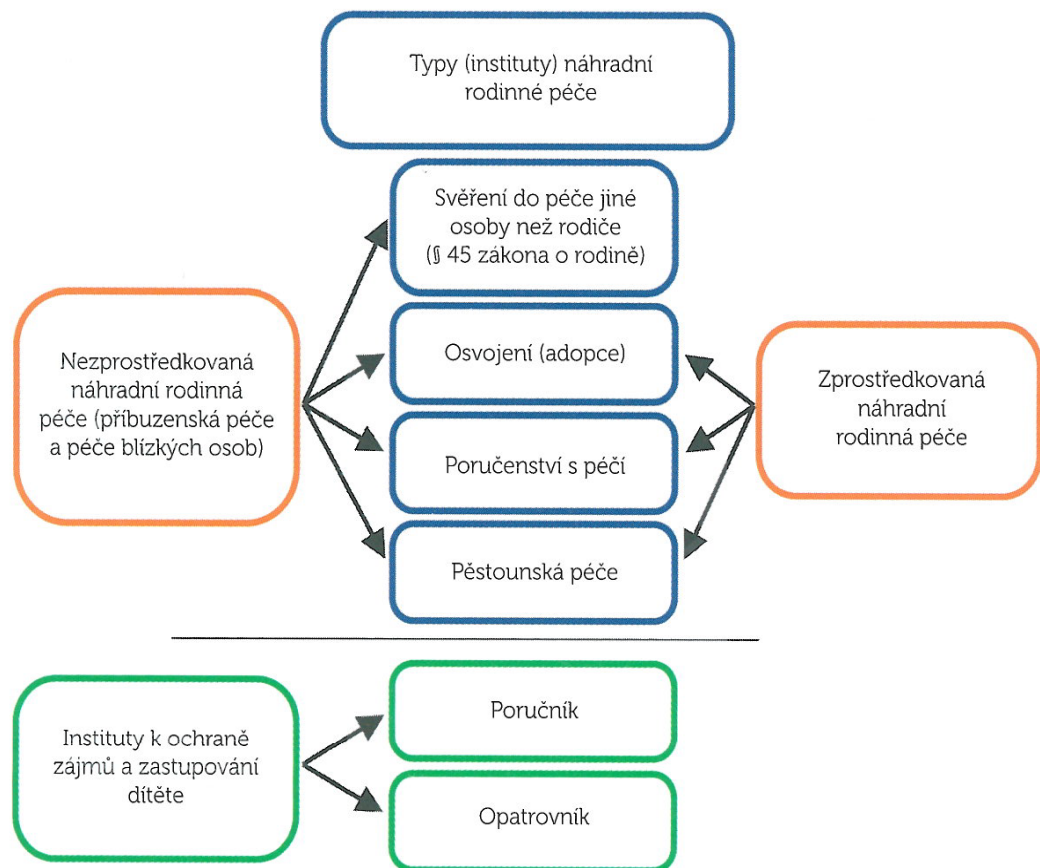
- Pěstounská péče v dětské vesničce. Matka je samostatnou pěstounkou a vychovává z pravidla více dětí, kdy všichni žijí pospolu ve skupině v jednom z domků. V této vesničce se nachází více takových domků, kdy tvoří tzv. „dětské vesničky“.
- Dětské městečko. Manželé zpravidla s pedagogickým vzděláním žijí se svěřenými dětmi ve větším objektu, ve kterém se nachází společné služby, které jsou těmto dětem poskytovány, jako strava apod. Děti jsou v péči ústavu a ten teprve manželský pár výchovou dětí pověřuje.
- Dětské domovy rodinného typu. Objekt je rozdělen na několik malých bytů, ve kterých žijí různé věkové skupiny dětí společně s vychovateli, kteří zde pracují jako zaměstnanci ve směnném provozu. Služby denního chodu domácností (jídlo, praní prádla atd.) zajišťuje tato instituce pro všechny jednotně.
- Dětské domovy a kojenecké ústavy (tyto instituce jsou rodinnému prostředí dětem nejbližší).

Kubíčková (2011, s. 6) ve své práci podtrhuje význam náhradní rodinné péče tvrzením, že individuální výchova dítěte v odborném zařízení (rozumíme tím institut ústavní péče), bude vždy pozadu oproti výchově v rodinném prostředí.

Dle poslední zákonné úpravy na základě zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, můžeme rozdělit náhradní rodinnou péči na následující formy:

- Osvojení (adopce)
- Pěstounská péče
- Pěstounská péče na přechodnou dobu
- Poručenství, pokud poručník o dítě osobně pečuje
- Svěření dítěte do péče jiné osoby

Obrázek 1. níže, přehledně ukazuje typy (instituty) náhradní rodinné péče v České republice:

Obrázek 1. Schéma NRP (Bubleová et al., 2011 cit. podle Konečná et al., 2017, s. 94)

2.1 Rodina jako základní činitel

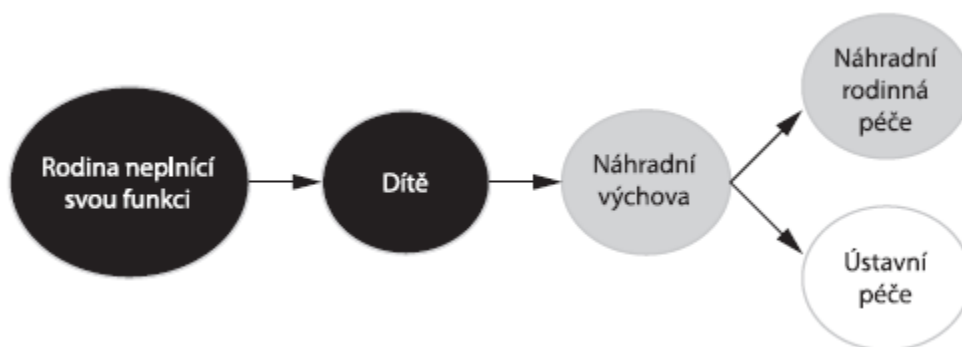
Co si představit pod pojmem rodina jsme si vysvětlili již v definici základních pojmů v kapitole 1.6, kde jsme zdůraznili, že zcela jednoznačná definice není, přičemž vždy bude odvislá od toho, jaký vědní obor na ni pohlíží a v jaké době se na rodinu díváme, zda v současnosti nebo historicky.

Z pohledu psychologa je ideální rodina taková, která plní všechny své funkce. Zdeněk Matějček se v jedné ze svých knih ptá a zároveň si odpovídá: „*Co potřebuje malé dítě? Moje odpověď je složitá i jednoduchá zároveň: mnoho věcí, ale ze všeho snad nejvíce jistotu ve vztazích ke svým lidem*“ Matějček (1994a, s. 9). Dítě potřebuje mít v někom citovou oporu a tato opora je základním kamenem pro postoj dítěte k sociálnímu okolí a jeho integraci. Důležité ponaučení, které z výše uvedeného vyplývá, že pro dítě má psychologické rodičovství minimálně stejný význam jako biologické. Psychologické rodičovství, které souvisí s emocionálním přijetím dítěte, je významně podporováno rodičovstvím biologickým, ale

v případě že se psychologické rodičovství z biologického nevyvine (rodiče se výchovy dítěte vzdají, opustí je, odmítnou je), tehdy přichází role náhradních rodičů (osvojitelů, pěstounů atd.), kteří jsou schopni dítěti nabídnout citový vztah a lásku s tím, že jej mají rádi a přijali je se vším všudy takové jakým je (Matějček, 1994a, s. 15). „*Adoptované děti a děti v pěstounské péči potřebují, aby jim jejich rodiče věnovali spoustu času a pozornosti a umožňovali tak těmto dětem aby dohnali, co potřebují*“ (Purvys, 2013, s. 28).

Dětem, kterým je potřeba poskytnout péči mimo jejich bývalý domov, jsou ohroženy rizikovými faktory. Rodiče, kterým byly svěřeny do osvojení, mají výsadní postavení a z toho plynoucí povinnost zamezit tomu, aby jim ztráta původního domova způsobila emocionální utrpení. Je důležité tyto děti vychovávat způsobem, který zajistí to, že jejich dřívější špatné prožitky přemění na dobré (Wolff, 1969 cit. podle Schoolerová, 2002, s. 45).

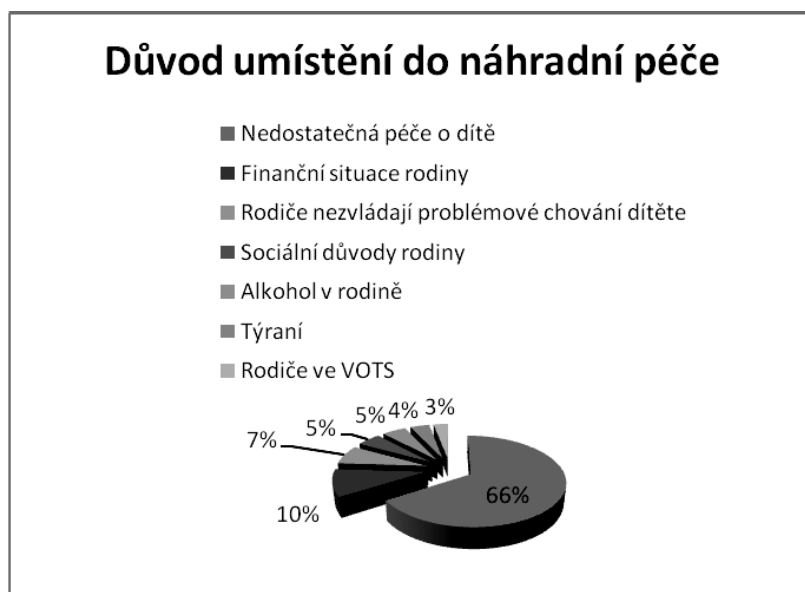
Rodiny, které nejsou zcela funkční, dělíme do třech kategorií, které jsou rozděleny podle stupně disfunkčnosti. Do první kategorie řadíme tzv. „rodiny problémové“, u kterých se projevuje určitá porucha funkčnosti, ale z hlediska vývoje není dítě nijak ohroženo. V druhé kategorii již hovoříme o „rodině disfunkční“, kde je funkce rodiny již narušena a zdravý psychický vývoj dítěte je již ohrožen. Rodina se již není schopna sama vypořádat se vzniklými problémy z mnoha různých důvodů (alkoholismus, drogová závislost, těžká nemoc v rodině, finanční nouze atd.). V těchto případech je potřeba vnější pomoci rodině ze strany institucí zaměřených na takovou pomoc. Často taková pomoc probíhá v delším časovém horizontu. Ve třetí kategorii je zařazena „rodina afunkční“. Tato rodina nevykazuje žádnou funkčnost, děti v těchto rodinách jsou často ohroženy na životě a jejich zdravý psychický vývoj je velmi vážně ohrožen. Sanaci rodiny zpravidla nelze provést. Pomoc dítěti u afunkční rodiny zpravidla spočívá v zásahu státu jako instituce a nalezení příslušné náhradní rodinné péče. U dítěte, které pochází z takové rodiny, je třeba v rámci jeho budoucí sebeúcty vytvářet přijatelný obraz jeho biologické rodiny. Zde je potřeba nečekat až dítě začne projevovat samo zájem o svou původní rodinu, jelikož tyto informace nebudou zpravidla pozitivní. Je třeba dítěti říci pravdu, ale s citem a přiměřeně k jeho mentální vyspělosti (Služby pro rodinu a děti. Sborník příspěvků ze semináře konaného dne 16. srpna 2011, 2011, s. 7).

Obrázek 2. Rodina neplní funkci (Bubleová et al., 2011, s. 35).

2.2 Formy náhradní rodinné péče

V České republice lze náhradní rodinnou péči realizovat jednou z následujících forem: osvojení, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, poručenství s péčí, svěření do péče jiné osoby než rodiče, opatrovník (Bubleová et al., 2014a, s. 7-9). Níže uvedený graf ukazuje přehled důvodů umístění dítěte do náhradní rodinné péče.

Obrázek 3. Důvody umístění do náhradní rodinné péče (Ptáček, Kuželová, Čeledová, 2011, s. 10).

Osvojení

Pojem osvojení je totožný s pojmem adopce. Tyto výrazy jsou shodné, ale z hlediska českého práva se dle občanského zákoníku 89/2012 Sb., používá termín osvojení. Osvojení je

pro dítě z hlediska jeho budoucího vývoje psychického i sociálního, nejlepší možnou volbou z forem náhradní rodinné péče. Mezi novými rodiči (osvojiteli) se vytváří shodný vztah jako mezi rodiči a dětmi v klasické rodině. Děti vznikají nové příbuzenské vztahy, čímž nezískává jen nové rodiče, ale i prarodiče, případně sourozence (Sychrová, 2015, s. 9). Rozhodnutím soudu také zanikají u dítěte veškeré právní vztahy mezi původní biologickou rodinou a dítětem.

Proces osvojení můžeme rozdělit do „zprostředkovaného osvojení“ a „nezprostředkovaného osvojení“ (tzv. přímého). Zprostředkované osvojení se provádí prostřednictvím orgánů sociálně právní ochrany dětí. Nezprostředkované osvojení je řešeno přímo soudy na základě podnětu osoby, jenž chce dítě osvojit.

Právní stránka procesu osvojení, stejně tak jako jeho jednotlivé fáze a úskalí, budou řešeny podrobněji v dalších kapitolách této práce.

U osvojení je nanejvýš nutné, aby náhrada původního prostředí, ve kterém se dítě nacházelo u svých biologických rodičů, proběhla s co nejmenšími změnami, takže napřed probíhá hledání osob, které by dítě mohli vychovávat mezi příbuznými nebo blízkými. Jestli je toto nerealizovatelné, přichází na řadu zájemci z řad žadatelů o osvojení (Bubleová et al., 2014c, s. 6).

U osvojení je možné i tzv. „osvojení do ciziny“, které může být realizováno, pokud se nedaří dítěti najít náhradní rodiče v tuzemsku. Funkci zprostředkovatele zastává Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí.

Caroline Archerová (2001, s. 16) ve své knize hovoří o osvojení jako o odlišném procesu než mít narozené vlastní dítě, ale to v čem si jsou velmi podobné, jsou všechny starosti a radosti které nám přináší. Umět rozpoznat v čem se shodují a v čem se rozcházejí, není jednoduchou záležitostí. Najít optimální střed je velmi složité a přitom tak důležité pro správný vývoj osvojeného dítěte.

Zajímavý pohled na osvojení přináší dvojice autorů ze Spojených států amerických. Tito autoři v rámci definování historické podoby tohoto termínu ve své publikaci *The Encyclopedia of Adoption* uvádí, jak sami podotýkají definici starou a nepatřičnou, která však může v názoru některých lidí stále existovat: „*Vychovávat dítě někoho jiného*“ (Adamec, Miller, 2007, s. 13) s tvrzením, že pro některé lidi může znamenat vlastnictví, ale člověk nemůže vlastnit jiného člověka. K výše uvedenému jako opak koresponduje krásné motto

z knihy Pavla Vodáka (1968, s. 5): „*Co je vlastní dítě? Každé dítě, které člověk vychoval, je vlastní dítě. Nevlastní dítě? Neznám.*“

Pěstounská péče

Další základní formou náhradní rodinné péče je pěstounská péče. Pokud biologičtí rodiče udržují vazby se svým dítětem nebo nejsou ochotni dát souhlas s jeho osvojením, stává se pěstounská péče nejlepším řešením pro život dítěte mimo ústavní výchovu. Nejde sice o tak hodnotné řešení jakým je osvojení, ale v daném případě je nejlepším možným.

„Pěstounská péče je státem garantovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte a přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali“ (Bubleová et al., 2011, s. 50).

Jelikož dítě se může za určitých zákonem daných okolností vrátit zpět ke své biologické rodině, mohou jeho biologičtí rodiče při splnění podmínek zažádat soud (jelikož pěstounská péče vzniká i zaniká z rozhodnutí soudu) o navrácení dítěte zpět do rodičovské péče spojené s vykonáváním všech práv a povinností s tím spojených. Zákonným zástupcem dítěte jsou jeho původní rodiče. Pěstounská rodina vykonává pouze osobní péči o dítě a stará se o něj jen v běžných denních záležitostech. Dítě není „odtrženo“ od své biologické rodiny, spíše naopak. Původní rodiče mají právo na styk se svým dítětem a pěstouni jsou povinni jim tento styk umožňovat a co více, spíše upevňovat. Vyživovací povinnost k dítěti taktéž nenáleží pěstounům, ale jeho biologickým rodičům (Sychrová, 2015, s. 11).

Pěstounům náleží podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů za svou činnost uzákoněné dávky:

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- odměna pěstouna,
- příspěvek při převzetí dítěte,
- příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla,
- příspěvek při ukončení pěstounské péče.

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Přestože tato forma náhradní rodinné péče má oporu v zákoně již od roku 2006, svého významu nabyla až s novelou zákona o sociálně právní ochraně dětí. Využívá se především při nutnosti sjednat okamžitou pomoc dětem, které se náhle ocitnou ve složité rodinné situaci. Urychluje celý proces předání dítěte dočasným pěstounům. Jelikož jde pro pěstouny o

psychicky náročnou záležitostí, věnovat se takovému dítěti je i pro výběr pěstounů na přechodnou dobu věnována zvýšená pozornost. Hlavním cílem pěstounské péče na přechodnou dobu je, dát možnost biologické rodině dítěte najít východisko z krizové situace (např. vážná nemoc, výkon trestu, alkoholismus atd.) a možnost návratu dítěte zpět ke svým biologickým rodičům. Odtud tedy pramení v názvu slova „přechodná doba“. Pěstounská péče na přechodnou dobu nesmí trvat zpravidla déle než 1 rok, avšak existují výjimky v případě sourozenců u jednoho pěstouna (Bubleová et al., 2014b, s. 9-11).

Dlouhou dobu nebyla pěstounská péče na přechodnou dobu používána, protože podmínky, za kterých by ji bylo možné realizovat takřka neexistovaly. Až s rozšiřováním povědomí o pěstounské péči a příklonu k péči v náhradních rodinách na úkor ústavní péče, došlo k jejímu podstatnému rozšíření (Sychrová, 2015, s. 13).

Poručenství s péčí

Jinou formou náhradní rodinné péče je poručenství s péčí. Poručníka dítěti ustanovuje soud. Tento institut se použije tehdy, pokud dítě nemá nikoho z rodičů, kdo by mohl zastávat své rodičovské povinnosti ať už z důvodu zániku nebo pozastavené rodičovských práv soudní cestou nebo úmrtí. Dítě může být v pěstounské péči, a jestliže dojde k takovým okolnostem, kdy je vhodné ustanovit poručníky současné pěstouny, mohou být tito za poručníky určeni. Poručníkem může být rovněž stanovena osoba blízká nebo příbuzný. Před zákonem vystupuje poručník jako zákonný zástupce dítěte, avšak mezi dítětem a poručníkem nevzniká stejná vazba jako mezi dětmi a jejich rodiči. Soud provádí pravidelný dohled nad činností poručníka, jako správce majetku a osobních záležitostí dítěte. O podstatných záležitostech dítěte rozhoduje soud (Bubleová, et al., 2014b, s. 7-8).

Po poručíkovi nelze vyžadovat vyživovací povinnost ke svěřenému dítěti, musí také souhlasit se svěřením dítěte a být zárukou odpovídající péče. I tento institut se obvykle aplikuje v podobných případech jako u pěstounské péče na přechodnou dobu (Sychrová, 2015, s. 13).

Svěření do péče jiné osoby než rodiče-§ 953 a násl. občanského zákoníku

Dítě je zpravidla svěřeno blízké osobě dítěte nebo příbuzného. Osoba, již je dítě svěřeno, dítě vychovává a ostatní právní záležitosti jsou vykonávány na základě ustanovení soudu. Výhodou pro dítě je, že je svěřeno k osobě jemu blízké (Bubleová, et al., 2014a, s. 7).

Opatrovník

Opatrovníkem se může stát jakákoliv osoba, nebo orgán sociálně právní ochrany dětí. Tito mají za úkol chránit práva a zájmy dítěte. Právní záležitosti jsou rovněž vykonávány na základě rozhodnutí soudu (Bubleová, et al., 2014a, s. 9).

2.3 Osvojení v proměnách času

Osvojení jako takové, bylo součástí již římského práva jako právní institut, na jehož základě vznikala nový vztah mezi rodiči a dítětem. Úkolem osvojení tehdy bylo zajistit pokračování rodiny, když se nenarodili rodičům potomci vlastní. Stávalo se, že kvůli osvojení byli zejména v orientálních zemích propouštěni otroci, aby mohli být osvojeni a zajistit tak pokračování rodiny. Osvojení jako forma získání cizího dítěte za vlastní, si získalo postupem času cestu i do právních řádů dalších zemí v různých společensko-ekonomických uskupeních. Ty si přizpůsobily tento právní institut ve vztahu ke svým požadavkům vzhledem k jeho právním dopadům, vzniku, trvání, ale i funkčního zaměření (Planková, 1979, s. 15).

K hlavním zásadám patřilo, aby věková distance mezi osvojitelem a osvojencem se odvíjela jako u jiných „běžných rodin“. V některých právních řádech byl i konkrétní věkový rozdíl, který musel být dodržen (uherský právní řád požadoval 16 let, rakouský 18let). V rakouském právním řádu musel mít osvojitel minimální věk 50 let (časem se snížil na 40 let) a nemohl mít doposud své vlastní potomky. I tato právní úprava kdy bylo zakázáno osvojit vlastní nemanželské dítě, byla v rakouském právu zrušena až po roce 1914. Do roku 1928 na území nově vzniklého Československa platilo právo uherské i české se svými specifiky a odlišnostmi. Rokem 1928, kdy přichází nová právní podoba zákona o osvojení a dochází tak v rámci Československa ke sjednocení práva v oblasti osvojení pro území celého státu. V tomto zákoně již nalézáme možnost osvojení mužem svého nemanželského dítěte, nebo možnost různě právně upravit osvojení na základě smlouvy (osvojení bylo v té době pojato jako akt smlouvy). Osvojenec neměl právo dědit po svém osvojiteli a stejně tak neměl osvojitel vyživovací povinnost vůči osvojenci (Vodák, 1967, s. 28-29).

V roce 1949 přichází nový zákon č. 265/1949, kde je v § 64, bodu 1 stanoveno, že: „*Osvojit lze jen osoby nezletilé, a jen jeli jim osvojení k prospěchu*“ (zákon č. 265/1949 Sb.).

Na základě ustanovení výše zmiňovaného zákona byly i tehdy děti odebírány rodinám, které nesplňovaly výchovu dětí v socialistickém systému a docházelo tak k předávání těchto dětí do ústavní výchovy. V 50. letech minulého století, byla ústavní výchova zcela jasně upřednostňována před výchovou dětí v náhradních rodinách, a pokud bylo umístěno do náhradní rodiny, musela tato rodina splňovat požadavky na výchovu k lásce k socialistickému systému (Paleček, 2017 b, s. 6-7).

V 50. a 60. letech minulého století pak přichází další právní úpravy, které znamenají další posun v osvojení a právech dítěte. Dítě mohlo při osvojení získat příjmení osvojitelů, nadále však bylo třeba souhlasu biologických rodičů k osvojení, kterého však nebylo potřeba za každých okolností, např. pokud rodič neprojevoval po určitou dobu (striktně danou zákonem) o dítě zájem. V roce 1963 byl přijat zákon č. 94 o rodině, který se stal spolu s dalšími obměnami a novelizacemi právní oporou pro právo spojené s osvojením až s platností nového občanského zákona č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník z roku 2012 potvrzuje formu osvojení jako akt, jehož úlohou je podporovat blaho osvojence (Vyskočil, 2016, s. 7-9).

3 PROCES OSVOJENÍ V ČR

Tabulka udává počty osvojených dětí v České republice v letech 2010-2017 včetně počtu vyřízených a nevyřízených žádostí o osvojení (vždy k 31. 12. příslušného roku).

Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Počet osvojených dětí	549	478	526	504	300	302	377	393
Počet žádostí o osvojení podaných v daném roce	682	673	729	626	548	585	540	557
Počet žádostí o osvojení nevyřízených v daném roce	2450	2359	2182	2111	1964	1572	1225	1072

Tabulka 1. Osvojení v ČR (Český statistický úřad, Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2010-2017, vybraná data).

„Nejčastěji bývají osvojovány děti kojeneckého a batolecího věku, zdravé a z tzv. běžné populace nebo takové, na nichž není případný minoritní původ patrný“ (Fond ohrožených dětí, 2011 cit. podle Šanderová, 2011, s. 14).

Děti, které vstupují do procesu osvojení, přichází: z porodnice, kojeneckého ústavu, z azylových domů nebo zařízení pro okamžitou pomoc, z ústavů pro osoby se zdravotním handicapem, z dětského domova nebo ze své původní biologické rodiny.

V dřívějších letech, zejména před rokem 1989 se problematikou náhradní rodinné péče (tedy i osvojením) zabývaly výhradně orgány státního aparátu.

V posledních desetiletích se však začala situace měnit a začínají se zapojovat do této oblasti různé neziskové organizace, církve, nadace, dobrovolnické organizace a sdružení. Tyto organizace jsou pověřeny krajskými úřady na základě zákona o sociálně právní ochraně dětí k realizování úkolů, které jsou tímto zákonem definovány, avšak nelze je z hlediska práva dávat na roveň orgánům sociálně právní ochrany dětí (Bubleová 2011, s. 30).

Do orgánů sociálně právní ochrany dětí jsou zařazeny: Ministerstvo práce a sociálních věcí; Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí; krajské a obecní úřady; obce s rozšířenou působností (Bubleová 2011, s. 21).

V současnosti sociálně právní ochrana dětí spadá do kompetence ministerstva práce a sociálních věcí; vnitra; spravedlnosti; školství, mládeže a tělovýchovy; zdravotnictví; nepřímo pak financí (státní finance); a místního rozvoje (sociální bydlení). Každé z těchto ministerstev má v této činnosti určitou svoji funkci. Např. Ministerstvo práce a sociálních věcí řídí (i metodicky) orgány sociálně právní ochrany dětí a zařízení sociálních služeb. Ministerstvo zdravotnictví pak kojenecké ústavy a domovy dětí do 3 let. Ministerstvu vnitra podléhají krajské a obecní úřady a mohli bychom tak dále pokračovat (Bubleová 2011, s. 16).

Jan Paleček et al. (2017a, s. 8-9), který v publikaci s názvem „Model osvojování“, kterou vydal spolek Středisko náhradní rodinné péče, vidí různá negativa současného fungování osvojení, které můžeme popsat takto: osvojení není vymezené jako nástroj, náhradní rodinná péče není řízena jedním orgánem (pod různá ministerstva spadají různé instituce, dětské domovy, kojenecké ústavy, zařízení sociálních služeb). Právní úpravy zabývající se osvojením jsou obsahem více právních norem. Díky dlouhému čekání na osvojení, se někteří zájemci o osvojené dítě snaží systém obejít tzv. adresným souhlasem ze strany biologických rodičů a osvojení probíhá ne v zájmu dětí, ale rodičů-osvojitelů.

Ne všichni kdo se procesem osvojení zabývají, však bezvýhradně s názory o komplikacích prodlužování procesu osvojení souhlasí. „*Přesto lze však říci, že se u nás ve srovnání se zahraničím osvojuje stále příliš a stále příliš jednoduše* (Křístek, 2016, s. 3).

Za pozitivní lze označit různá přípravná setkání, kluby adoptivních rodičů a pohovory, které žadatele o osvojení připravují na budoucí úlohu rodičů. Tyto úkoly realizují zejména již zmiňované různé neziskové organizace, nadace a spolky.

3.1 Legislativa

V praxi je osvojení realizováno prostřednictvím těchto zákonů:

- **Občanský zákoník 89/2012 Sb., v platném znění**
Osvojení je komplexně řešeno v § 794 až § 854 výše jmenovaného občanského zákoníku.
- **Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění**
Mimo jiné stanoví i podmínky činnosti orgánů sociálně právní ochrany ve vztahu k osvojení a podmínky zprostředkování osvojení.
- **Zákon 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, v platném znění**
Řeší v § 13 možnost svěřením partnerova dítěte do výchovy druhého z partnerů.

Základní legislativní údaje o osvojení z pohledu občanského zákoníku 89/2012 Sb.:

Osvojení

„*Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní*“ (zákon 89/2012 Sb., § 794).

Osvojitelem se může stát pouze zletilá osoba, která zaručuje svými vlastnostmi a vedením svého života, že se stane dobrým rodičem osvojovanému dítěti a zároveň jej nebude jeho zdravotní stav podstatně omezovat v péči. Dítě mohou osvojit oba manželé (výjimečně jen jeden z nich). Osvojit dítě může za určitých podmínek i pouze jedna osoba. Osvojenou osobou může být jen nezletilé dítě. Osvojení kromě náhradního mateřství je nepřipustné mezi sourozenci a přímými příbuznými. Rovněž věkový rozdíl mezi budoucím rodičem a dítětem by měl být minimálně 16 let (zákon 89/2012 Sb., § 795 až § 804).

Souhlas

Souhlas s osvojením se ze strany dítěte, pokud je starší 12 let vyžaduje vždy. Pokud je dítě mladší, vyjadřuje souhlas orgán sociálně právní ochrany, který vystupuje v roli poručníka. Původní rodiče musí vyjádřit souhlas s osvojením dítěte. Tento souhlas musí být učiněn před soudem. Otec může dát souhlas s osvojením dítěte okamžitě po narození, matka však až po uplynutí 6 týdnů od narození. Tento akt nelze provést před narozením dítěte, protože v tom případě se stává neplatným. Souhlas však mohou biologičtí rodiče odvolat v době do 3 měsíců od jeho udělení, nebo pokud ještě dítě nebylo předáno osvojitelům. Souhlas se stane neplatným, pokud od jeho udělení uplyne 6 let a dítě ještě nebude osvojeno. Souhlas s osvojením lze později zrušit i na základě soudního rozhodnutí. Souhlas biologického rodiče není vyžadován, pokud byl zbaven rodičovské odpovědnosti z důvodu duševní choroby, nebo se zdržuje na neznámém místě (zákon 89/2012 Sb., § 806 až § 818). „*K osvojení dále není třeba souhlasu rodiče, který zjevně nemá o dítě zájem*“ (zákon 89/2012 Sb., § 819).

Péče před osvojením

Občanský zákoník (zákon 89/2012 Sb., § 823 až § 831), v kapitole věnované péči před osvojením vyjmenovává okolnosti, kdy a za jakých okolností může být dítě předáno do péče před osvojením a započítáváním různých dob před osvojením. Udává, jak dlouho musí být dítě v péči budoucích osvojitelů, než svolí soud s osvojením (minimálně 6 měsíců, přičemž horní hranice není omezena).

Následky osvojení, utajené osvojení

Je třeba poukázat na jeden důležitý fakt, že: „*Osvojitelé mají rodičovskou odpovědnost*“ (zákon 89/2012 Sb., § 832 odst. 2). Dále jsou vyjmenovány ostatní „následky“, které vyplývají pro osvojitele, osvojence a původní biologické rodiče z aktu osvojení dítěte. Dítě, které osvojili společně manželé, je jejich společným dítětem. Osvojením jsou ukončeny vztahy s bývalou (biologickou) rodinou, pokud je osvojenec rodič. Následky procesu osvojení mají vliv i na jeho dítě. Osvojenec získává příjmení nových rodičů a pozbývá původní. Noví rodiče musí sdělit osvojenému dítěti před začátkem školní docházky, že došlo k jeho osvojení (zákon 89/2012 Sb., § 832 až § 838).

Dohled nad úspěšností osvojení, zrušení osvojení, opětovné osvojení

Dohled nad úspěšností osvojení může nařídít soud. Orgány sociálně právní ochrany dětí mají povinnost poskytovat osvojitelům poradenství a služby s tím spojené. Osvojení lze zrušit pouze ze závažných důvodů na návrh osvojitele. Pokud uplynula doba delší než 3 roky od osvojení, nelze toto osvojení zrušit, ledaže by nebylo v souladu se zákonem. V dalších paragrafech je popsán vliv na majetkové vztahy v případě zrušení osvojení a jsou zde popsány okolnosti, kdy může být dítě opět osvojeno, pokud zemřou oba osvojitelé (rodiče) nebo původní osvojitel zemřel a pak je osvojeno pozdějším manželem zemřelého, pokud dřívější osvojení bylo zrušeno (zákon 89/2012 Sb., § 840 až § 845).

V poslední části paragrafového znění týkajícího se osvojení občanský zákoník pojednává o osvojení zletilé osoby. Jelikož toto téma se netýká naší bakalářské práce, nebudeme se těmito otázkám již podrobněji věnovat.

3.2 Fáze procesu

Než budeme popisovat jednotlivé fáze procesu osvojování, považujeme za vhodné odpovědět si na otázku, proč chtějí bezdětné páry být náhradními rodiči? To je otázka, kterou charakterizuje především hodnota dítěte pro člověka, rodinu, postavení dítěte ve vztahu ke společnosti. Většina lidí po dítěti touží a je to zcela přirozené. Pro mnohé lidi je vlastní dítě zhmotněním jejich lidského vztahu a pokračováním „kusu jeho „já“ v budoucnu (Sychrová, 2015, s. 54).

Každý kdo chce osvojit dítě, by si měl ujasnit myšlenky, proč chce dítě osvojit, jaké důvody ho k tomu vedou a jestli se za tím neskrývají nějaké vlastní egoistické vnitřní motivace. Rovněž si musí ujasnit, jestli se cítí dostatečně silný pečovat o dítě a je rozhodnutý věnovat dítěti dostatek času při jeho výchově. Pokud si je na tyto otázky (a mnoho dalších) schopen odpovědět a ztotožnit se s požadavky na osvojení, může požádat o osvojení dítěte.

Proces zprostředkování osvojení lze rozdělit do těchto stěžejních fází:

- Podání a přijetí žádosti o zprostředkování
- Posouzení žadatelů u obecního úřadu s rozšířenou působností
- Posuzování žadatelů krajským úřadem
- Zařazení do evidence
- Výběr žadatele pro určité dítě
- Navázání kontaktu s dítětem

(Bubleová et al., 2011, s. 76-78)

Podání a přijetí žádosti o zprostředkování

Žádost o zprostředkování osvojení lze získat na internetu nebo získat přímo na obecním úřadu s rozšířenou působností v oddělení sociálně právní ochrany dětí. Tento úřad následně zpracuje spis, kterého součástí je i vlastní žádost, doklad o občanství, výpis z trestního rejstříku, údaje o sociálních poměrech a ekonomické situaci žadatele a lékařská zpráva o zdravotním stavu žadatele. Další součástí je pak vyjádření žadatele k zařazení do evidence Úřadu pro zprostředkování dětí z ciziny, souhlas se zjišťováním potřebných údajů orgánů sociálně právní ochrany dětí důležitých k osvojení, souhlas s účastí na pořádaných kurzech k osvojení a vyjádření obecního úřadu k žádosti o osvojení (Bubleová et al., 2014c, s. 25-26).

Z výše uvedeného vyplývá, že osvojitelé jsou povinni se také zúčastnit přípravných kurzů, které organizují krajské úřady, ale ty k této činnosti většinou využívají možnosti pověření dalších organizací, kterými jsou nadace, spolky a neziskové organizace. Ty pak pořádají nejen kurzy, kterých jsou povinni se žadatelé zúčastnit, ale i mnoho dalších včetně různých setkání adoptivních rodičů, konzultací a poraden. Pokud si položíme otázku, jestli tyto kurzy připraví rodiče na osvojení, pak docházíme k závěru, na kterém se shodují jak rodiče osvojených dětí, tak i odborníci, že na osvojení nás kurzy nemohou připravit (Konečná, 2010, s. 15). O tom nás ujišťuje i další autorka ve své publikaci: „*Přípravné kurzy mohou*

pouze nastínit vstup do problematiky NRP a umožnit účastníkům pochopení všech souvislostí“ (Vávrová et al., 2012, s. 10). Z diskuzí mezi rodiči a odborníky vyvstala potřeba dalšího vzdělávání budoucích rodičů i tehdy, kdy už je jim přiděleno dítě k osvojení, jelikož i tehdy je třeba počítat s potřebou řešení různých problémů spojených s výchovou dítěte. Za hlavní klady kurzů lze považovat: dobrou přípravu na budoucí problémy, omezení budoucích krizí výchovy a zároveň přípravu na úlohu rodiče. Jelikož každý žadatel je obeznámen s problematikou osvojení na jiném stupni poznání, je třeba s každým sestavit individuální plán přípravy (Vávrová, 2012, s. 10-11).

Posuzování žadatelů obecním úřadem obce s rozšířenou působností a krajským úřadem

Když obecní úřad shromáždí všechny požadované doklady a provede všechna výše uvedená šetření, zašle kopii spisu k posouzení krajskému úřadu. Krajské úřady provádí evidenci jak dětí vhodných k osvojení, tak i budoucích osvojitelů z řad žadatelů. Krajské úřady posuzují také děti a jejich vhodnost pro určitou formu náhradní péče. U žadatelů zkoumá podrobněji osoby budoucích osvojitelů po stránce osobnostní, zdravotní, trestní a současně ekonomickou a sociální situaci. Završením posuzování je zhodnocení průběhu povinné přípravy k osvojení. Nyní by již žadatelé měli být rozhodnutí, jaké dítě budou požadovat k osvojení (Bubleová et al., 2014c, s. 26-28).

Zařazení do evidence

Na základě vyhodnocení uvedených skutečností, rozhodne krajský úřad o zařazení do evidence žadatelů. Pokud jeho rozhodnutí nebude kladné je možnost odvolat se v zákonné lhůtě. Nastává doba čekání, která mívá různě dlouhý průběh. Během ní, je vhodné věnovat se relaxaci, načerpání sil a přípravě na novou úlohu budoucího rodiče. Je možnost dalšího vzdělávání k problematice osvojení, ať už formou odborné literatury a různých kurzů nebo setkání s dalšími rodiči, kteří už dítě osvojili (Bubleová et al., 2014a, s. 21-22).

Výběr osvojitelů

„Dítěti je vybírána taková rodina, která je připravena přijmout dítě právě takové, jaké je“ (Bubleová et al., 2014c, s. 30). Z toho vyplývá, že žádné dítě nikdy nebude přesně takové, jaké si budoucí rodiče představují, protože každé má určité vlastnosti, schopnosti a také si nese určité zdravotní předpoklady, zážitky z minulé rodiny nebo ústavu atd. Žadatelé by neměli ze svých „reálných“ představ zbytečně ustupovat, i když mají pocit, že doba, po

kteřou čekají na nové dítě je dlouhá. Pracovníci krajských úřadů k dítěti hledají vhodné žadatele a je pravděpodobné, že osvojené dítě bude pocházet z jiného kraje, než jsou budoucí rodiče (Bubleová et al., 2014c, s. 30-31).

Navazování kontaktu s dítětem

Po prostudování spisu dítěte nabízeného k osvojení, se může žadatel rozhodnout, jestli bude chtít navázat kontakt s dítětem k osvojení. Pokud ano, dojde k zprostředkování setkání v místě dítěti známému (pěstouni, ústav, jiné zařízení). Jestliže je dítě v ústavním nebo jiném zařízení je vhodné, aby na tuto schůzku šli pouze rodiče-osvojitelé bez případných budoucích sourozenců a prarodičů. Doporučuje se vzít sebou fotky blízkých případně prostředí, ve kterém žadatelé žijí, aby si dítě mohlo udělat představu o budoucím prostředí a lidech. Další setkávání už je v roli dítěte, žadatelů a pracovníků oddělení sociálně právní ochrany dětí. S dětmi kojeneckého věku nebývá zpravidla při navazování kontaktu problém, u větších dětí může zprvu panovat určitá nedůvěra a odtažitost. Je důležité, aby budoucí rodiče dali dítěti dostatečnou dobu, aby k nim získalo důvěru. Pokud je dítě v pěstounské péči, mělo by navázání kontaktu být snadnější, jelikož pěstouni zabezpečují potřeby dítěte a proto přechod do nového života díky pěstounské péči bude pro takové dítě jednodušší. Pokud bude vytvořen dostatečný citový základ mezi osvojitelem a dítětem, je vhodné požádat úřad obce s rozšířenou působností o rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče osvojitelů (Bubleová et al., 2014c, s. 32-34).

Péče budoucích osvojitelů

Z důvodu ověření, že vzniklo mezi osvojitelem a osvojencem dostatečné citové pouto a budoucí soužití bude zaručovat smysl osvojení, potom se dítě umístí na dobu nejméně 6 měsíců do péče osvojitele (Bubleová et al., 2014c, s. 35). Pokud soud dojde k přesvědčení, že osvojení nic nebrání, rozhodne ve věci osvojení dítěte kladně a dojde ke svěřeni dítěte do péče.

3.3 Úskalí procesu

Je zřejmé, že proces osvojení přináší a pravděpodobně i přinášet bude mnohá úskalí, která osvojitele čekají na cestě za vytouženým dítětem. Musí přestat posuzování jejich sociálních a ekonomických podmínek v jakých žijí, zdravotní prohlídky a vyšetření. To bývá mnohdy zásahem hluboko do jejich soukromého života. Jsou to sice záležitosti pro ně nepříjemné, ale pochopitelné protože pokud by museli svěřit vlastní dítě někomu cizímu, také by chtěli

o těchto lidech vědět co nejvíce informací. V tomto případě takové rodiče zastupuje stát (v České republice tuto úlohu zprostředkování osvojení dětí plní výhradně stát), který svěřuje dítě jiným lidem.

Jan Paleček (2017b, s. 28-29) ve své publikaci „Osvojování dětí v České republice“ označuje za jeden z negativních faktorů, který provází proces adopce to, že z pohledu odborníků kteří se zabývají problematikou adopcí, jsou osvojitelé ve sdělování svých problémů uzavřenější než pěstouni, i když problematika kterou musí řešit, je ve většině otázek shodná. Dle jejich názoru může jít o jejich snahu být běžnou rodinou nebo může svědčit o obavách a projevu nedůvěry k úředním orgánům. Osvojitelé většinou výchovné problémy s adoptivními dětmi přičítají svojí neschopnosti nebo selhání při výchově a mají strach ze záporných ohlasů na jejich výchovu. Pracovníci různých neziskových organizací tvrdí, že klienti na různých setkáních jsou otevřenější a ochotní sdílet informace, se kterými by se jinak nesvěřili. Chtějí řešit své problémy, které mají s dětmi, ale nechtějí, aby se to dozvěděl „úřad“ (myslí se tím orgán sociálně právní ochrany dětí).

Poskytování podpůrných služeb v případě adopce není samozřejmé. Jejich četnost je stále nedostačující a je dílem spíše dobrovolníků a skupin lidí, kteří se zabývají osvojením. Na rozdíl od pěstounských rodin, jsou rodiny osvojitelů po novele zákona o sociálně právní ochraně dětí, která se uskutečnila v roce 2013, v systémovém financování různých subvenčních služeb opomíjeny. Neziskové organizace, které se zabývají podporou procesu osvojení, usilují o podporu osvojitelským rodinám již se začátkem přípravných kurzů k adopci (Paleček, 2017b, s. 29-30).

Osvojitelé požadují zásadně rychlejší proces osvojení než ten, který nabízí současná legislativa. Nechtějí akceptovat pro ně dlouhou čekací dobu na dítě (rok i více) a nesouhlasí ani s dlouhou dobou na zařazení do evidence žadatelů o osvojení. S příchodem nového občanského zákoníku se tak čekací doby protáhly a soudy, které jsou přetížené, nejsou schopny rozhodovat dostatečně pružně (Paleček, 2017b, s. 41).

Důležitá změna, která proces zpomaluje je ta, že o předběžných opatřeních nyní musí rozhodnout pouze soud a ne orgán sociálně právní ochrany dětí jak tomu bylo před působností nového občanského zákoníku. Na složitý proces si stěžují i samotní soudci opatrovnického soudu. Snahou sociálních pracovníků je, aby dítě bylo umístěno co nejdříve do stálého rodinného zázemí, ale soudy nejsou časově limitovány pro vynesení rozsudku. Odborníci

požadují v rámci urychlení celého procesu o určení limitních termínů pro umístění dítěte do osvojení z přechodné pěstounské péče (Paleček, 2017b, s. 36-37).

Dalším problémovým bodem, který provází osvojení od svých počátků, je zda dítěti sdělit, že je osvojené nebo to před ním nějakým způsobem utajit, ať už navždy, nebo do okamžiku, kdy přijde „vhodná“ chvíle. V současné době, je přímo zakotvené v paragrafovém znění občanského zákona, že se dítě musí dozvědět o osvojení nejpozději před nástupem do základní školy. Na tom, že je třeba dítěti okolnosti osvojení sdělit se shodli odborníci již dříve. *„Nejenom říci, ale spíše říkat a opakovaně se k tomuto tématu vracet“* (Koluchová, Matějček, 2002, s. 104).

Tím, že dítěti sdělíme pravdu o osvojení, se v budoucnu můžeme vyhnout daleko nepříjemnějším komplikacím, než když se to dozví jiným způsobem. U dětí, u kterých se rodiče snažili pravdu o osvojení utajit tak stejně byla nakonec vyražena přeroknutím prarodičů, náznakem samotných rodičů, někdy se skutečnost dozvěděly od sousedů nebo jiných lidí. Pokud se budeme snažit dítěti o adopci lhát nebo se snažit něco tajit, může dojít i ke ztrátě důvěry ke svým adoptivním rodičům.

V této závěrečné kapitole teoretické části naší bakalářské práce jsme pojmenovali možná úskalí, kterými prochází rodiče-osvojitelé během procesu zprostředkovaného osvojení dítěte.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

První část této bakalářské práce pojednává v teoretických souvislostech o procesu osvojení dětí z pohledu adoptivních rodičů. Tyto teorie jsou rozvíjeny do dalších kapitol, kdy první kapitola nám přibližuje stav zkoumaného tématu k literatuře a to jak tuzemské, zahraniční tak i cizojazyčné. Zabývá se vztahem k sociální pedagogice a objasňuje základní pojmy, s kterými se tato práce dále zabývá. Druhá kapitola dává informace o formách náhradní rodinné péče s důrazem na osvojení a končí nahlédnutím do historie osvojení. Třetí kapitola popisuje osvojení v České republice z pohledu legislativy, fází a úskalí procesu osvojení dítěte. Na tyto kapitoly pak navazuje praktická část naší bakalářské práce, kdy teoretické poznatky z odborné literatury se mnohde prolínají do této praktické části.

U zpracování tohoto výzkumného šetření jsme dospěli k názoru, že bude nejlépe realizovat tento výzkum metodou kvalitativního výzkumu. U výzkumného šetření jsme postupovali na základě odborné literatury: Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách od autorů Romana Švaříčka, Kláry Šedřové a kol., která nás provede celým procesem kvalitativního výzkumu. Už název této bakalářské práce napovídá, že budeme pracovat s emocemi, zkušenostmi a subjektivními názory osvojitelů na dané téma.

„Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu“ (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 17).

Kvalitativní přístup nám zajistí odpovídající paradigmaty vzhledem k zvolenému tématu bakalářské práce. Pro získání odpovídajících dat jsme použili metodu polostrukturovaného rozhovoru, který zajistil odpovídající výstupy pro analýzu výzkumného problému. Jelikož u kvalitativního výzkumu je pro rozkrytí zkoumaného problému kladen důraz na přesnost vstupních dat, byla použita přesná transkripce rozhovorů zbavena „šumu“. Design kvalitativního výzkumu je vymezen zakotvenou teorií. Pro následnou analýzu vstupních dat byla použita metoda otevřeného kódování, která byla interpretována v tomto kvalitativním šetření. Podrobně jsme popsali práci s jednotlivými postupy ve vztahu k této práci v dalších kapitolách.

4.1 Výzkumný problém

Výzkumným problémem, kterým se naše bakalářská práce zabývá, je: **Pohled rodičů-osvojitelů na problematiku procesu zprostředkovaného osvojení dítěte.** Téma tohoto výzkumného problému považujeme za důležité, protože si klade za cíl seznámit budoucí rodiče osvojených dětí a pracovníky organizací, kteří se zabývají organizováním osvojení dětí a služeb s tím spojených se zkušenostmi, emocemi a subjektivními pocity rodičů-osvojitelů z celého procesu osvojení dítěte. To může napomoci k pochopení různých úskalí, kterými si osvojitelé dětí prochází nebo motivovat zainteresované pracovníky k další práci v případě pozitivních reakcí na různé části procesu. K stanovení tohoto výzkumného problému nás rovněž motivoval současný růst neplodných párů, pro které je osvojení dítěte jednou z alternativ, jak žít jako kompletní rodina ve spojení dětí a rodičů v případě, že nebude úspěšná metoda umělého oplodnění nebo z nějakého důvodu umělé oplodnění nemůžou nebo nechtějí podstoupit. Motivací je i snaha státu, který se snaží (pokud je to možné) neumísťovat děti do kojeneckých ústavů a upřednostňovat náhradní rodinnou péči.

Téma osvojení (adopce) se vyskytuje jako výzkumný problém v mnoha vědeckých pojednáních a odborných pracích s různou variabilitou tématu, avšak pohled na proces osvojení pohledem adoptivních rodičů není častým tématem. Právě proto a z výše uvedených důvodů považujeme tento výzkumný problém za stále aktuální.

4.2 Výzkumné cíle

Hlavním výzkumným cílem tohoto kvalitativního šetření je **analyzovat proces osvojení dítěte z pohledu rodičů-osvojitelů a interpretovat zkušenosti a pocity vnímané rodiči při procesu osvojení dítěte.**

Pro zjištění validních odpovědí na stanovený hlavní výzkumný cíl je zapotřebí stanovit dílčí výzkumné cíle. Jsou to tyto dílčí výzkumné cíle:

- Analyzovat důvody, které vedou rodiče k myšlence osvojení dítěte a prozkoumat jejich požadavky na osvojené dítě.
- Popsat, jak osvojitelé vnímají fáze procesu osvojení dítěte.
- Odkrýt kladné a záporné stránky, které provází proces osvojení dítěte z pohledu osvojitelů.
- Prozkoumat, jak vidí osvojitelé situaci ve sdělení dítěti, že je osvojené.

Takto postavené dílčí výzkumné cíle považujeme za dostatečně validní pro získání náležitých výstupů pro splnění hlavního výzkumného cíle.

4.3 Výzkumné otázky

Po stanovení hlavního výzkumného cíle a dílčích cílů jsme stanovili následující výzkumné otázky. Jsou to, jedna hlavní a čtyři dílčí výzkumné otázky uvedené níže.

Jak vnímají proces osvojení dítěte rodiče-osvojitelé ze svého pohledu?

Dílčí výzkumné otázky:

VO1: Co vedlo osvojitele k myšlence osvojení dítěte?

VO2: Jak vnímají osvojitelé průběh procesu zprostředkování osvojení dítěte?

VO3: Jaké pozitiva a negativa přináší proces osvojení dítěte?

VO4: Jak se staví rodiče-osvojitelé k informování dítěte o osvojení?

4.4 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek se u kvalitativního řešení řídí jinými zákonitostmi než v případě kvantitativního. V případě kvalitativního řešení výzkumný vzorek netvoří určitá část populace lidí ale osoby, které reprezentují určitý problém. Nejde o náhodný výběr určitého vzorku, ale je vybírán záměrně vzhledem k potřebě řešení určitého problému (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 72-73).

Výzkumný vzorek je v této bakalářské práci reprezentován celkem osmi informanty, kteří tvoří čtyři manželské páry, kteří prošli procesem zprostředkovaného osvojení dítěte. U třech manželských párů došlo ke zprostředkovanému osvojení jednoho dítěte a jeden manželský pár si osvojil ve stejnou dobu dvě malé děti (sourozence). Kontakt na jeden manželský pár byl autorce známý na základě osobní dlouholeté známosti. U ostatních manželských párů byla zvolena metoda sněhové koule, kdy ostatní informanti byli kontaktováni na základě doporučení informantů, se kterými byl navázán kontakt za účelem provedení výzkumu.

Informanti I1A, I1B žijí ve středně velkém městě, v bytě spolu s osvojeným dítětem.

Informanti I2A, I2B žijí v malém městě, v bytě spolu s osvojeným dítětem.

Informanti I3A, I3B žijí na vesnici, v rodinném domku spolu s osvojeným dítětem a dítětem, které se jim narodilo po osvojení prvního dítěte.

Informanti I4A, I4B žijí na vesnici, v rodinném domě spolu se dvěma osvojenými dětmi, (sourozenci), kteří byli manželským párem osvojeny ve stejný okamžik.

Níže uvedená tabulka dává přehled o věku informantů a počtu osvojených dětí:

Označení informanta	Věk informanta v době osvojení dítěte	Počet osvojených dětí ve společné péči
I1A	34	1
I1B	37	
I2A	34	1
I2B	34	
I3A	32	1
I3B	35	
I4A	42	2
I4B	43	

Tabulka 2. Přehled věku informantů a počtu a stáří osvojených dětí v době vytvoření bakalářské práce.

4.5 Metoda výzkumu a sběru dat

Pro zodpovězení výzkumné otázky jsme použili kvalitativní výzkum metodou polostrukturovaného rozhovoru s informanty. U kvalitativního šetření bývá rozhovor metodou, u které spatřujeme nejčastější využití. Nazýváme ji též hloubkovým interview, které by se dalo popsat jako pokládání otevřených otázek badatelem informantovi při provádění nestandardizovaného kladení otázek (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 159). Pro polostrukturovaný rozhovor byla zvolena kostra základních otázek, které byly v případě potřeby doplňovány dalšími otázkami, abychom docílili sdělení informací, které jsme potřebovali pro dosažení objektivních informací.

Jak jsme již zmiňovali dříve, byla zvolena pro design kvalitativního šetření zakotvená teorie. Tento design se řadí k nejlépe zpracovaným z hlediska předepsaných postupů pro zpracování procedury výzkumu, což dává výzkumníkovi k dispozici ucelenou sadu postupů, které mohou postupně aplikovat při zpracovávání vlastních dat. Pro někoho tato pravidla mohou znamenat přednost a pro jiného může být omezujícím faktorem svázanost s dodržováním zavedeného postupu. Zakotvenou teorii je třeba vybírat s určitým rozmys-

lem, vzhledem ke zvolenému výzkumnému cíli. Nejlépe se hodí použití designu zakotvené teorie ke zkoumání procesu, kdy výstupem výzkumné práce by měla být ucelená teorie. Důležité je upozornit, že tento design výzkumu předpokládá určitou kvalitu a množství vstupních informací (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 96).

Pro získání informantů, byla použita metoda sněhové koule, kdy jeden z manželských párů jsme znali v osobní rovině a ti nám následně doporučili další pár osvojitelů k získání rozhovorů a tento pár nám opět doporučil další, se kterým se znali osobně, až jsme dospěli k celkovému počtu osmi informantů, kteří si osvojili dítě. Po získání takového výzkumného vzorku byly prováděny rozhovory s jednotlivými informanty. Jednalo se o časově poměrně náročnou činnost, jelikož osvojitelé žijí v různých místech kraje a bylo potřeba se přizpůsobit i časovým možnostem jednotlivých osvojitelů a z toho důvodu bylo třeba některé rodiny navštívit i dvakrát pro získání rozhovoru se zamýšlenými informanty. Délky jednotlivých rozhovorů měli délku trvání v časovém rozmezí cca 30-60 minut. Rozhovory probíhaly v místě bydliště informantů, jen v jednom případě došlo k natáčení rozhovoru v mém domácím prostředí na základě návrhu jednoho z informantů z důvodu jeho časové zaneprázdněnosti. Před započítím rozhovoru došlo k neformální konverzaci pro představení mezi výzkumníkem a informanty. Všichni informanti byli poučeni o tom, že rozhovory jsou určeny pouze pro výzkum v bakalářské práci autorky, budou zaznamenány na diktafon a následně přepsány pro následnou analýzu dat a posléze smazány aby nemohlo dojít k identifikaci informanta ani podle hlasu. Za tímto účelem podepsali formulář o informovaném souhlasu s poskytnutím rozhovoru. Informanti byli ubezpečeni, že v místech záznamu, kde jsou jmenovány konkrétní osoby nebo místa dojde k anonymizaci formou nahrazení za obecný název (manžel, syn, město atd.), tak aby nemohlo dojít k následnému spojení jejich osob s poskytnutými rozhovory. Následně došlo k vlastním rozhovorům, kde byly informantům pokládány předem dané okruhy otázek. Žádný z osvojitelů nejevil při rozhovoru známky nervozity a na daná témata odpovídali otevřeně bez ostychu a nejevili známky toho, že by jim bylo nepříjemné na některou z otázek odpovídat. Záměrně byly rozhovory realizovány s každým osvojitelem zvlášť (přestože šlo o manželské páry), aby nedocházelo k vzájemnému ovlivňování v odpovědích. Rozhovory se podařilo natočit se zamýšleným výzkumným vzorkem a byly následně přepsány pro provedení analýzy.

5 ANALÝZA DAT

Jelikož jsme pro vytvoření analýzy pořízených dat použili kvalitativní metodu výzkumu, následně jsme užili metodu otevřeného kódování, která nám umožnila efektivním způsobem provést analýzu dat.

Metoda otevřeného kódování se dá s úspěchem využít v širokém spektru výzkumných prací, jelikož jde o efektivní a poměrně lehce pochopitelnou metodu. Metoda kódování se zakládá na postupu, kdy analyzovaná data jsou rozdělena na menší jednotky, kdy je navrhnut koncept a následně jsou složena zpět do jiné podoby. Analyzovaný text se rozebere na tzv. jednotky, které jsou následně označeny a pojmenovány. S takto zpracovanými jednotkami posléze ten kdo realizuje výzkum, následně provádí další činnosti spojené s analýzou dat. Přepsaný rozhovor rozdělíme na menší části, tzv. jednotky, které tvoří základní prvky kódování. Takovým prvkem se může stát celý odstavec nebo jen jeho část, určitá část věty nebo jen slovo. Jednotky pak označujeme kódem (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 211-212).

„Kódy, jimiž označujeme jednotlivé jednotky, formulujeme nejprve ad hoc. Jde o to, vytvořit „nálepku“, která by co nejlépe odpovídala povaze našeho datového fragmentu ve vztahu ke zvolené výzkumné otázce. Výzkumná otázka (ať už základní, nebo specifická) tvoří pomyslné síto, skrze které svoje data „pasírujeme“, a tvar jednotlivých kódovaných segmentů tak závisí na tom, jak jsou tvarovaná oka tohoto síta“ (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 214).

V našem výzkumném šetření jsme provedli transkripci rozhovorů bez „šumu“ na papír a provedli otevřené kódování u přepsaných rozhovorů. Jednotlivé kódy jsme označili a následně shrnuli do jednoho celku, ve kterém byly zahrnuty všechny kódy z výzkumných rozhovorů. Provedli jsme následné uspořádání na základě jejich vzájemné provázanosti s výzkumnými cíli do kategorií, které jsme takto logicky vytvořili. Tabulka uvedená níže, reprezentuje jednotlivé kategorie a v nich obsažené kódy.

Kategorie	Kód
Myšlenka osvojení	Argumenty osvojení, jednotnost názoru, myšlenka-realizace, nároky na dítě.
Žádost a posudky	Žádost, posuzování osvojitelů, psychotesty.

Kurzy a zprostředkovatelé	Kurzy osvojitelů, vnímání zprostředkovatelů osvojení.
Hodnocení pozitiv a negativ procesu	Hodnocení, znovu do procesu, musíme čekat, soukromí, pomocná ruka státu.
Odkud jsi aneb seznámení s pravdou	Příprava na pravdu, otevřenost, co nejdříve.

Tabulka 3. Přehled kategorií a kódů

Axiální kódování

Další způsob kódování, který jsme v naší bakalářské práci použili je axiální kódování. Je zde použit paradigmatický model. „*Použití tohoto modelu umožňuje o datech systematicky přemýšlet, vzájemně je k sobě vztahovat složitými způsoby a zároveň zohlednit procesuální dynamiku v datech*“ (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 232).

5.1 Myšlenka osvojení

První kategorie, kterou jsme vytvořili je „myšlenka osvojení“. Tato kategorie přináší odpověď na kladené otázky, z jakého důvodu se osvojitelé rozhodli pro adopci dítěte, co bylo počátečním impulzem, který tuto myšlenku na osvojení podnítil. Dále jsme prozkoumali, jestli osvojitelé byly jednotní ve svém názoru na osvojení dítěte a jak dlouho trvala doba od vzniku a přijetí myšlenky na osvojení po její realizaci. Posledním tématem, kterým se v této kategorii zabýváme, popisuje, jak se profilevaly požadavky na budoucí dítě, jaké byly představy jednotlivých osvojitelů na rasu, zdraví, věk a další rysy budoucího osvojeného dítěte.

Kódy zahrnuté v této kategorii jsou: argumenty osvojení, jednotnost názoru, myšlenka-realizace, nároky na dítě.

Argumenty osvojení

Na začátku je nutné uvést, že všichni rodiče-osvojitelé se shodli jednoznačně na důvodu, proč podávali žádost o osvojení dítěte, že nemohli mít vlastní děti. Pro některé z nich se stalo řešením takového problému osvojení až po dlouhých letech marných pokusů o vlastní dítě. Informantka I3A uvádí: „*Protože jsme nemohli mít svoje, nešlo nám otěhotnět, tak jsme se rozhodli, bylo to po třinácti letech, bylo to dlouhé a dítě jsme chtěli.*“ Jiní se pouze vyjádřili velmi stroze, že tím důvodem je, že prostě nemohli mít vlastní děti. U mnohých rodičů-osvojitelů bylo za touto krátkou odpovědí cítit mnoho měsíců i roků trápení a pře-

mýšlení nad tím, jak přijít k vytouženému vlastnímu dítěti. U jedné z informantek I1A bylo vidět, že po takové odpovědi se jí v očích zaleskly náznaky slz a vzpomínky na toto období je pro ni stále živé, i když v současné době je šťastnou matkou osvojeného dítěte a jak z dalšího rozhovoru vyplynulo, žije ve spokojeném manželství. Informant I3B uvádí: *“...hlavně ten význam toho dát někomu šanci, aby nebyl někde v ústavu sám.”* Za touto odpovědí se skrývá snaha pomoci jinému dítěti dát mu šanci vyrůstat v ucelené rodině, aby mohlo vyrůstat tak, jako většina dětí v kompletní rodině. Některé z manželských párů nedospějí k myšlence na osvojení ihned, když se nepodaří otěhotnět ať už přirozenou cestou nebo umělým oplodněním a nechávají si k takovému rozhodnutí čas. To potvrzuje i informant I3B, který v jedné ze svých odpovědí uvedl, jak dlouhý byl proces, než dospěli k názoru, že budou osvojovat dítě: *„...manželka se taky léčila po různých takových zákrocích. Takže v té době jsme si řekli, takže asi rok...”* Také informant I2B uvedl, že: *„Umělé oplodnění nepřinášelo žádné výsledky.”* Umělé oplodnění je sice metoda, která mnohým manželským párům vytoužené dítě přinese a udělá je šťastnými, ale u těch, kde se to nepovede, pak utápí v ještě větším smutku, že ani tato metoda do které vkládali velké naděje (mnohdy i finanční prostředky, jelikož umělé oplodnění je propláceno státem jen za určitých předem daných okolností), nevedla k tomu, aby měli vlastní biologické dítě. Informant I2B k tomu s jistou skleslostí řekl: *„Byli jsme z toho už zoufalí!”* Čeho jsme si mohli u prováděných rozhovorů všimnout a na jednu stranu je to i logické, že všichni informanti dospěli k myšlence osvojit si dítě až po marných pokusech mít dítě vlastní-biologické, kdy v mnohých případech byla tato snaha podpořena snahou o dítě absolvováním metody umělého oplodnění, která však také selhala, což potvrzuje i odpověď informanta I3B v názoru na myšlenku osvojení dítěte: *„...by se dalo říct, že v krajním případě půjdeme do toho.”*

Jednotnost v názoru

Zajímavý výsledek zkoumání v tomto okruhu otázek je kód, který nám dá možnost prozkoumat názor na jednotnost v myšlence osvojení dítěte jednotlivých manželských párů. Jak už bylo uvedeno dříve, polostrukturované rozhovory proběhly s každým respondentem samostatně, abychom mohli lépe zkonfrontovat odpovědi párů mezi sebou a zároveň nedošlo k ovlivňování odpovědí jednotlivých respondentů v páru navzájem. Informanti byli dotazováni tak, abychom mohli ověřit, jestli byli jednotní v myšlence osvojení dítěte a pokud ne, jaké důvody je k tomu vedly. Informant I1B byla ve shodě s informantkou I1A která odpověděla: *„Jo, byli, byli.”* Také pár informantů I4A a I4B se k této otázce jednoznačně vyjádřil, že ano, dokonce informantka I3A prohlásila: *„Hned!”* Zatímco její partner

z manželského páru informant I3B sice prohlásil, že se domnívá, že ano, z čehož nevyplývá zcela jasná pozice jako u jeho manželky (informantky z páru I3A), ale v této skutečnosti se mohl odrazit delší, několikaletý časový odstup, který od tohoto rozhodnutí proběhl. Nejednoznačné stanovisko jsme zjistili pouze u manželského páru informantů I2A a I2B. U oddělených rozhovorů oba z informantů uvedli, že jeden z informantů, konkrétně I2B, nebyl s myšlenkou osvojení dítěte ztotožněn od samotného začátku a ke kladnému rozhodnutí osvojit si dítě dospěl s delším časovým odstupem, jak zmiňuje ve své odpovědi: „*Trvalo mi to tak možná půl roku, než jsem nakonec nějak svolil, jsem zjistil, že jiná cesta nebude, tak pak jsme se dohodli, že ano, ale hned od začátku to nebylo...*“ Tento informant svůj zpočátku záporný postoj k myšlence osvojení dítěte opírá o to, že se do té doby nechtěl smířit smyšlenkou, že už by nemohli mít své vlastní biologické dítě: „*Pořád jsem doufal, že budeme mít vlastní.*“ Nakonec však dodává, že asi po půl roce se s myšlenkou osvojení již ztotožnil a že je rád, že se rozhodl k osvojení svolit. Tady bychom rádi poznamenali, že provádění oddělených rozhovorů bylo správným rozhodnutím, jelikož zrovna v tomto případě by u společného rozhovoru k takové otevřenosti ze strany informantů možná nedošlo.

Myšlenka-realizace

Vyjádření tohoto kódu bychom mohli popsat jednoduchým způsobem, který vyjadřuje, jak dlouhý byl časový úsek od vzniku myšlenky na osvojení dítěte až po její realizaci. Zde na nás položené otázky informanti odpovídali dvěma různými způsoby. Jedna část pochopila dotaz ve smyslu, jak dlouhé bylo období, než jsme dospěli k rozhodnutí osvojit si dítě, zatímco druhá část si dotaz vyložila tak, že se ptáme na to, jak dlouhé bylo časové období od myšlenky na osvojení dítěte, do doby než se jim podařilo získat dítě do vlastní péče. Doplňujícími otázkami se podařilo získat odpovědi, které byly pro daný výzkum požadovány, konkrétně jak dlouhý čas uplynul od podání žádosti o osvojení k získání dítěte do péče. Informanti (manželský pár) I1A a I1B se shodli v tom, že od podání žádosti a zapojení do procesu osvojení po získání dítěte do péče uplynuly asi tři roky. Zhruba stejný časový úsek udává manželský pár informantů I2A a I2B, který se shodli na délce tři a půl roku. Informantka I3A uvádí: „*...dva, asi dva to bylo, no.*“, že měli dítě do dvou let již osvojené v rodině. U manželského páru informantů I4A a I4B jde o mnohem delší dobu, informantka I4A říká: „*...bylo to dlouho. Možná i dýl, protože já bych řekla, že v 36 jsme začali a děti k nám přišly, když jsem měla 42, takže možná těch pět...*“ Tento manželský pár osvojitelů adoptoval dva sourozence ve stáří dvou a tří let. Zde byla čekací doba, než proběhl celý proces osvojení zhruba pět let. Tak dlouhá doba celého procesu osvojení byla dána i

požadavkem na osvojení více dětí současně. Tento manželský pár informantů (I4A a I4B), je z celého výzkumného vzorku nejstarší a v době přijmutí dětí do péče bylo informantce I4A 42 let a informantovi I4B 43 let.

Nároky na dítě

Tato část analýzy reprezentuje jednu z mála částí procesu osvojení dítěte, kdy budoucí rodiče osvojitelé mají naprosto svobodnou možnost se rozhodnout, jaké budou jejich požadavky na dítě. Mohou si vybrat, jaký má mít zdravotní stav, jakou rasu, jaký má mít věk a jaké pohlaví. Tyto požadavky si budoucí osvojitelé musí ujasnit během trvání přípravných kurzů na osvojení, kde je sociální pracovníci školí, jak mají své požadavky specifikovat a snaží se jim napovědět, jak se mají v této situaci orientovat. Jak nám sdělil informant I3B ve své odpovědi: „*Prakticky z toho vyvstalo nějaké navedení toho, že my si můžeme to dítě vybrat jako auto.*“ Všichni informanti se shodují na tom, že chtěli dítě malé a zdravé jak vyplývá z tvrzení informantky I3A: „*...aby bylo hlavně zdravé a chtěli jsme malinké, do půl roku, ale hlavně zdravé.*“ Toto tvrzení potvrzuje i odpověď informantky I1A: „*...malé dítě, ze začátku jsme si říkali do tří let, protože jsme byli relativně mladí na to, ale na těch školeních potom ty sociální pracovnice nám říkaly, že tři roky je zbytečně moc, že jsme jakoby mladí, že ať si dáme klidně dítě do jednoho roku.*“ Stejně tak i informant I2B: „*No tak chtěli jsme mít dítě zdravé.*“ Všechny manželské páry žijí aktivním životem a žádný nechtěl radikálně měnit své životní návyky tím, že by se starali například o postižené dítě. Většina z informantů odmítla osvojit dítě romské národnosti nebo jiného etnika. Informant I2B uvádí: „*Nechtěli jsme nějakého černouška nebo nějakého Roma, nějakého Asiata, chtěli jsme mít jako původem Čecha, české dítě.*“ Pro některé je důležité, aby se jim dítě podobalo vzhledem k jejich vizáži, např. informantka I4A: „*Nechtěli jsme třeba jako Romky, to říkám upřímně, protože já jsem blondýna...*“ Informant I4B její slova potvrzuje: „*...aby to byly bílé děti, zdravé děti a to byl asi ten největší základ a pokud možno aby byly dvě.*“ Tento pár je z výzkumného vzorku jediným manželským párem, který se rozhodl adoptovat dvě děti najednou a byli tak rozhodnutí od samého začátku, kdy podávali žádost o osvojení dětí. U některých se projevuje strach z budoucnosti s obavami, jestli si osvojené děti neponesou nějakou dědičnou zátěž po svých biologických rodičích a k tomu informantka I3A uvádí: „*...když jsme tam slyšeli různé historky o feťákách a tady to, tak jsme si říkali, že ne, nechtěli jsme extra vadu, třeba pohybovou nebo něco...tak jsme si raději počkali.*“ Někteří z informantů se vyjadřovali (i když na to nebyli dotazováni, jestli chtěli holčičku nebo chlapečka, ale z rozhovorů s těmito osvojiteli vyplynulo, že pohlaví dítěte

nebylo zcela zásadní, v čem by se neshodli při výběru dítěte. Informantka, která osvojila dva sourozence, se k tomu vyjádřila: „*Já jsem měla představu holčičku a chlapečka, ale netrvala jsem na tom.*“

5.2 Žádost a posudky

Tato kategorie si klade za cíl prozkoumat průběh procesu zprostředkování dítěte, který souvisí s podáním žádosti na úřad pro sociálně právní ochranu dítěte, zkoumání ekonomických a bytových podmínek osvojitelů a absolvování prvních procedur v procesu osvojení jako jsou psychotesty. Všechny tyto záležitosti jsme se snažili popsat v této kategorii, kdy zejména psychologické testy jsou pro některé osvojitele poměrně náročným úkolem.

Kódy zahrnuté v této kategorii jsou: žádost, posuzování osvojitelů, psychotesty

Žádost

I když tento kód v našem výzkumném šetření není ničím zvláštní a pozoruhodným, zahrnuje první významný a oficiální krok, směrem k získání osvojeného dítěte vůči státu. Jde tady o vyjádření prvního kroku a dání najevo, že osvojitelé mají zájem osvojit si dítě. Většina informantů reagovala poměrně stejným způsobem jako informantka I2A: „*...nejprve jsme podali žádost na obecním úřadu*“, kterou doplňuje jinými slovy informantka I3A: „*První se musela dát přihláška na sociálce...*“ a takto nebo podobným způsobem se vyjádřil i zbytek informantů, pouze informant I2B doplnil: „*...na tom krajském úřadu to taky prošlo nějakým tím schvalovacím kolečkem...*“ a jeho manželka, informantka I2A dodává: „*...potom jsme samozřejmě čekali nějakou tu dobu, dali nás vlastně do evidence.*“ Jak už bylo sděleno na začátku, tento kód nepřinesl z pohledu zkoumání žádné zajímavé informace. Patrně na to má vliv i delší časový odstup, který od samotného aktu podání žádosti uběhl, a s tímto odstupem si již asi neuvědomují, jak zásadní to byl krok do jejich života i budoucího osvojeného dítěte. Kdybychom získávali informace záhy po tom, co podali žádost o osvojení dítěte, dočkali bychom se i širšího objasnění ze strany informantů.

Posuzování osvojitelů

Tento kód zahrnuje činnosti pracovníků sociálně právní ochrany dítěte, které osvojitelé zpravidla nazývají slangovým výrazem „sociálka“. Tyto činnosti nepatří k těm příjemnějším v celém procesu osvojení dítěte, ale musíme se na ně dívat jako na nutné „zlo“, které má význam především z pohledu ochrany osvojovaného dítěte, které má vstoupit do bu-

doucí rodiny. Úkolem této „sociálky“ je zjistit ekonomické a bytové poměry u budoucích osvojitelů, zajistit jejich zdravotní a pracovní posudky, trestní bezúhonnost a na základě nich (ale i jiných parametrů) posoudit jestli budou zařazeni do evidence osvojitelů. Informantka I1A uvádí: „...zdravotní stav obou rodičů, pak tam bylo nějaké, mám pocit, že tam byl od každého posudek z práce.“ Informant I2B doplňuje: „...pak si nás ten úřad té sociálně právní ochrany přišel proklepnout, jakou máme ekonomickou situaci a přišli se podívat na byt, jak bydlíme...“ To potvrzuje i informantka I3A: „...myslím, že se byli u nás doma podívat...tam se vlastně vypisuje všechno do těch formulářů, kolik máte pokojů, všechno.“ Informant I4A dodává: „Pak tam jsme byli...dvakrát, třikrát nebo na nějakých i osobních pohovorech...“ Někteří informanti si již zcela přesně nevybavují přesný sled a postup, jak proces posuzování probíhá, např. informant I4B říká: „Já už si to moc dobře nepamatuju...“ Nikdo z informantů se nevyjádřil, způsobem, ani se nad tím nepozastavil, že by je proces posuzování osvojitelů nějakým způsobem obtěžoval, nebo jim způsoboval nějaké zásadní problémy. Všichni si byli vědomi, že celá řada posudků (zdravotních, od zaměstnavatele, ekonomické a bytové situace), jsou potřebné z hlediska zajištění materiálních a sociálních podmínek osvojeného dítěte, což bychom mohli na závěr doplnit slovy informanta I1B: „...takové vyplňování formulářů a návštěv sociálních pracovníků, to všechno bylo relativně v pohodě.“

Psychotesty

K dalším ne zrovna populárním a záživným procedurám v procesu osvojení patří psychologické testy a vyšetření. Jde o podrobné psychologické vyšetření, které si klade za cíl eliminovat osvojitele, kteří nemají dobré předpoklady stát se rodiči osvojeného dítěte, například trpí různými psychickými poruchami, jsou agresivní, nezvládají zátěžové situace, reagují přehnaně atd. Informant I3B k tomu uvedl: „V momentě kdy člověk v sobě něco tají tak i na základě těch psychologických testů...může tam ukázat svoji slabinu nebo je to dělané proto, já jsem to pochopil proto...aby poznali, jestli tam není nějaký despota, tyran sexuálně nějaký takový.“ Proces psychologických vyšetření musí absolvovat všichni žadatelé o zprostředkování osvojení dítěte a nelze u tohoto postupu v žádném případě tento proces obejít. Někteří z informantů tuto část přechází pouhým konstatováním, že nějaké psychologické testy proběhly, např. informant I3B, který se spokojil pouze s konstatováním, že navštěvoval nějaké psychologické vyšetření. Jiní se o tomto tématu rozhovořili i podrobněji. Informantka I2A v našem výzkumném šetření uvádí: „Nejnáročnější byly asi ty psychologické testy...“ V celém rozhovoru, se zrovna zmínka o psycholo-

gických testech ukazuje jako nejvypjatější okamžikem popisu celého procesu osvojení dítěte: „*Bylo poměrně hodně otázek, snad několik stovek, nevím, které se musely zvládnout v časovém limitu. Musíte to v sobě překousnout a říkat si, že je to pro dobrou věc, takové nutné zlo...jako se to dalo zvládnout, ale na konci jsem byla docela psychicky vyždímaná.*“ Obavy s psychologických vyšetření popisuje v rozhovoru také informant I2B: „*Ty psychotesty mě trochu odrazovaly...na těch psychotestech člověk neví, co z toho vyleze, nikdy jsem nic podobného nedělal.*“ Protože absolvování psychologických testů do dnes nepatří zcela k běžným záležitostem, mnozí nevědí, co může od takového vyšetření očekávat, jak nám také sdělil informant I2B: „*Mnoho otázek tam bylo, člověk u nich si říká, že to co odpovídá, jestli si vlastně nepohorší a nebude konec.*“ Oproti dosavadním zjištěním informant I1B se k záležitosti psychologických testů vyjadřuje: „*I ty psychologické testy byly poměrně náročné, bylo tam množství otázek, na které se muselo odpovědět.*“ K tomu ještě na dané téma dodává: „*Šlo rozhodně o časově náročnou záležitost... i trochu vyčerpávající to bylo, to jo.*“ Ve výzkumném šetření se našla i jedna informantka, pro kterou absolvování psychologických testů jak se sama uvedla, nebylo nijak nezáživné, spíše o nich hovořila s jistým nadšením. I když v odpovědích se snaží odpovídat za celý manželský pár, pokud její odpovědi vztáhneme pouze na její osobu, můžeme hovořit o jejím kladném stanovisku k psychologickým vyšetřením kdy informantka I1A uvedla: „*...my jsme s manželem z toho byli takoví spíš jako nadšení, bavilo nás to, ty psychologické testy ... takže my jsme byli i rádi za ty informace. Ty testy, vůbec nám to nepřišlo jakoby obtěžující.*“ Z uvedených sdělení od informantů vyplývá, že pro mnohé z nich jsou psychologické testy poměrně náročnou psychickou a časovou záležitostí, ale i tak se najde mezi informanty i takový, který tuto záležitost chápe jako určitou výzvu a zdroj poznání pro sebe. Vnímání informantů je z tohoto pohledu velmi subjektivní a nemůžeme u tohoto výzkumného vzorku vyvodit jednoznačný závěr, že by šlo u všech informantů o jednoznačně negativní zkušenost.

5.3 Kurzy a zprostředkovatelé

V této kategorii výzkumného šetření popíšeme, jak vnímají rodiče-osvojitelé kurzy osvojení dítěte. Tyto kurzy jsou pořádány neziskovými organizacemi a spolky na základě jmenování krajským úřadem. Popíšeme, jak se dívají osvojitelé svými očima na zprostředkovatele osvojení, jejich působení a pomoc v celém procesu zprostředkovaného osvojení dítěte.

Kódy zahrnuté v této kategorii jsou: kurzy osvojitelů, vnímání zprostředkovatelů.

Kurzy osvojitelů

V šetření zahrnutém pod kódem-kurzy osvojitelů pozorujeme širokou otevřenost v tom, co nám informanti sdělovali. Byli nadměru otevření a popisovali celý proces přípravných kurzů ze široka s popisem podrobných událostí. Kurzy přípravy osvojitelů dítěte jsou pořádány zpravidla neziskovými organizacemi, které tak jednájí na základě pověření krajských úřadů, jelikož ty mohou kurzy ze své pravomoci pořádat. Všichni informanti hodnotili účast v přípravných kurzech vesměs kladně. Informantka I1A k tomu uvádí: „...*ty školení pro budoucí rodiče, spíš mě víc nabudilo, ano to chci udělat, toto chci absolvovat, takže asi tak. Ty školení byly v pohodě, to nás jakoby bavilo.*“ Informant I2B se k absolvování kurzů pouze vyjádřil, že byli (s manželkou) zařazeni do přípravných kurzů, které trvaly několik dní. Informantka I3A se vyjadřuje i k obsahu školení velmi obsírně: „*Zařadili nás do těch seminářů...byly to tři víkendy...dva víkendy byly ohledně těch dětí, všechno vlastně, tam nás vlastně učili vlastně všechno.*“ Někteří z rodičů-osvojitelů poukazují na časovou náročnost školení osvojitelů v tom smyslu, že jsou časově vyčerpávající, jelikož probíhají velmi intenzivním způsobem, jak nám k tomu sdělila informantka I3A: „*Ty semináře byly náročné v tom, že jsme seděli fakt od rána do večera dva a půl dne, to bylo náročné...*“ Informantka I4A rovněž uvádí, že se zúčastnila třídního školení s ubytováním a přidává svou reakci na celkový dojem z kurzu: „*Neříkám, že by se mi to vše líbilo, některé věci, to třídní školení, tam jsem si připadala jako malá holka...*“ Informant I4B se nevyjadřuje k průběhu přípravného kurzu záporně, ale přichází s připomínkou, co by se dalo na přípravném kurzu změnit, co by mohlo osvojitelům, kteří je budou v budoucnu absolvovat pomoci a jeho názor je, že není vždy ku prospěchu věci, když se konají kurzy v širokém kolektivu, protože jak udává: „*Mně osobně to třeba nevdalo, ale vím, že tam byli lidi, kteří se neumí zrovna vyjadřovat před skupinami a mohli působit jinak, než jsou.*“ Informant I3B popisuje přípravné kurzy: „...*abychom věděli, do čeho jdeme, do čeho jde rodina celá a celé to naše okolí. Abychom věděli, jak se chovat a tak dál. Takže bylo to o tom i sezení, hodně dlouho sezení, řekl bych, jelikož nás tam bylo osm párů, které měly stejný problém, takže jsme to mohli generačně řešit s nima...mohli jsme vnímat prakticky, jak oni to vnímají.*“ V názoru tohoto a předchozího informanta, můžeme pozorovat rozpor. Zatímco informant I4B viděl ve skupinovém sezení problém, který může působit na otevřenost některých osvojitelů, informant I3B naopak skupinové sezení oceňuje, že mohou problémy a ostatní věci probírat ve skupině protože společně řešili stejný problém. Je jasně patrné, jak mohou být pohledy na stejnou situaci subjektivně rozdílné. Na přípravných kurzech před-

náší budoucím osvojitelům i páry, které dítě už osvojily a dělí se s budoucími osvojiteli o své dosavadní zkušenosti. Informant I3B k tomu dodává: „*Oni nám taky zavolali některé lidi, kteří už měli osvojené dítě v domácnosti a ti nám o tom zase vyprávěli, jak to chodí, jo, takže. To je taky důležité pro to.*“ Informant I1B vyzdvihoval přínos osvojitelských kurzů a poznamenává, že když se účastnil prvního kurzu, dostalo se mu informací, které mu přiblížily realitu osvojených dětí od toho, s jakou představou do kurzu vstupoval: „*...při takovém prvním školení, s tou školitelkou... já jsem se trošičku lekl, protože najednou skončila taková ta pohádka a přišla trošku ta realita, to nastínění toho, co se vlastně adoptuje za děti, statisticky řečeno.*“ Pak se k tématu vrátil a dodal: „*...myslím, že by ty snílky měli selektovat hned na začátku a říct z jakých rodin, z jakých sociálních poměrů ty děti pocházejí.*“ Z provedeného šetření je možné říci, že dle názoru informantů je možné provést určitá zlepšení a upravit nebo změnit něco na průběhu kurzů osvojitelů, ale celková koncepce kurzů má pozitivní ohlasy napříč oslovenými informanty.

Vnímání zprostředkovatelů

Úkolem je zachytit, jak vnímají informanti pracovníky, kteří zprostředkovávají osvojení. V tomto případě jsou zprostředkovateli sociální pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dítěte a pracovníci organizací, kteří organizují kurzy osvojitelů. Pro budoucí osvojitele jsou stěžejními osobami, které přichází do styku s budoucími osvojiteli. Provádí šetření u osvojitelů po podání žádosti o osvojení dítěte, školí budoucí osvojitele na přípravných kurzech osvojitelů, pomáhají jim s nutnou administrativou, vedou je na základě pohovorů k výběru osvojeného dítěte. Nikdo z informantů se nevyjádřil v rozhovoru, že by měl vyloženě zápornou zkušenost. Vnímání zprostředkovatelů je samozřejmě také o subjektivních dojmech, které působí na osvojitele a které si osvojitelé z celého procesu odnesou. Informant I1B v odpovědi na dotaz jak probíhala komunikace a spolupráce mezi zprostředkovateli uvedl: „*V našem případě bych řekl, že na výbornou, neměli jsme nějaký žádný větší problém...neměl jsem problém s nikým za celou tu dobu, jako že by byl větší problém ohledně nějakého házení klacků pod nohy, to vůbec.*“ Jeho manželka, informantka I1A k tomu říká: „*Ti co dělali přípravné kurzy, to bylo super!*“ Pak se rozhovořila na dané téma více: „*Měla jsem z nich dobrý dojem...některé byly víc takové vstřícné, ochotné, měla jsem z nich dobrý dojem, i kvalitní, vyškolení a tak...*“ Poznamenává, že nejsou úplně všichni stejní, někdo ze zprostředkovatelů si získá větší, někdo menší důvěru osvojitelů a k tomu ještě dodává: „*...samozřejmě našli se tam takoví, člověk si říkal, že ta je tam asi dlouho. Někteří se zajímali, chtěli dát informace, tohle, vím, že jedna paní tam na mne působila dojmem, že ne-*

vím, jestli bych tam dostala ty informace.“ Informantka I4A na dotaz jakým způsobem probíhala komunikace se sociálními pracovníky, odpověděla, že: „Dobře.“ Pak se vyjádřila na konkrétní sociální pracovníci: „...byli jsme často v kontaktu, i ona mě o něčem informovala, nebo takto.“ Její manžel, informant I4B potvrzuje: „Ne, nebyl tam problém. Ale spoušť já nevím o ničem. Sociální pracovníci nám pak celkem hodně pomohli se soudem, protože o tom osvojení rozhoduje v závěru soud.“ Zprostředkovatele hodnotil další manželský pár informantů, který je hodnotí velmi pozitivně kdy informantka I3A se k tomu vyjádřila následovně: „Perfektní, i tím, že jsme jeli až na druhý konec republiky, tam byli úžasní, tady všechno úplně perfektní, měli jsme tady zrovna dobré paní.“ Její manžel, informant I3B, hovořil o přátelském vztahu, který si za dobu procesu osvojení dítěte vybudovali mezi nimi a zprostředkovateli: „S těma lidma jsme se dlouhodobě poznali, hodně jsme vlastně spolu zažili společných chvil a je to spíš přátelské potom už. Že vlastně skoro už jako tykáni bych řekl, tohle to, otevřenost.“ Výzkumným šetřením jsme potvrdili kladný vztah mezi zprostředkovateli a budoucími osvojiteli. Osvojitelé jsou se službami zprostředkovatelů spokojeni, mezi některými se časem vytvořily i přátelské vztahy. Zprostředkovatelé osvojení provází budoucí rodiče osvojitele de facto celým procesem osvojení dítěte, od podání žádosti až po získání dítěte do péče osvojitelů. Přátelské vztahy a pozitivní atmosféra patří mezi důležité faktory pro zdar celého procesu osvojení dítěte.

5.4 Hodnocení pozitiv a negativ procesu

Cílem kategorie hodnocení pozitiv a negativ je odhalit kladné a záporné stránky celého procesu osvojení. Pokud vytvoříme kódy pomocí otevřeného kódování, prakticky v každém kódu je možné nalézt pozitivní a negativní reakce ze strany osvojitelů. V jednotlivých kódech jsme poukázali na zajímavé části hodnocení vnímání procesu osvojení, jak ho viděli svým pohledem osvojitelé, kteří absolvovali celý proces, který byl završen osvojením dětí.

Kódy zahrnuté v této kategorii jsou: Hodnocení, znovu do procesu, musíme čekat, soukromí, pomocná ruka státu.

Hodnocení

Tento kód se snaží hodnotit proces osvojení jako celek s pocity a postřehy osvojitelů, které nebyly doposud řečeny, jelikož jsme celý proces osvojení dítěte pojali i do detailů, na které mnohdy upozorní v rozhovoru jen jeden nebo část informantů. Na straně druhé jsou sdělo-

vány informanty odpovědi, které jsou velmi podobné, a je náročné v nich najít informace, které zachycují jiný pohled, než má většina informantů. Ve svém hodnocení procesu osvojení dítěte odpovídá informant I1B na otázku jestli je něco, co by na celém procesu osvojení změnil nebo co by mělo být jinak, uvedl: „*Jelikož jsem to hodnotil de facto kladně, celý ten proces, nějaké chyby jsem tam já osobně nenašel. V tom procesu nejde říct všechno, oni taky nechcou ty lidi tahat zbytečně dlouho někam školit, je to časově náročné, stojí to peníze i ten stát, ale máš možnost se jít zeptat mentora, kdo tě tam školil...*“ Dál uvádí příklad, kdy takovou pomoc s manželkou využili: „*My jsme osobně se jednou dostali do určité krize co říct a neříct... manželka za tou paní co nás školila jednou nebo dvakrát byla se poptat.*“ Jeho manželka, informantka I1A se v rozhovoru vyjádřila k celému procesu osvojení také velmi kladně. Můžeme poznamenat, že celkově jsou její odpovědi v celém rozhovoru převážně velmi pozitivní, což můžeme doložit její odpovědí na vnímání procesu osvojení: „*Takže celý proces mi přišel fajn, ani jsem tam jakoby... nenašla jsem tam nějaké věci co by nám vadily, nebo že by nebyli ochotní nebo tak... nebyl pro mě stresující, byla jsem za něho ráda a vděčná, že jsem se dozvěděla plno věcí.*“ Ze sdělení informantky I3A, jsme se nejdříve dozvěděli na proces osvojení jako celek rovněž pozitivní reakci, ale pak se v rozhovoru k tématu vrátila a poznamenala, že ji na procesu osvojení přeci jedna věc odrazovala. Byla to záležitost osvojení dalšího dítěte, kterou řešili s manželem. Informantka si postěžovala: „*...oni nám řekli, že bychom museli podstoupit celý proces, když bychom chtěli druhé dítě, což nám připadala blbost...*“ Avšak tuto situaci dál řešit už nemuseli, protože pak otěhotněla přirozenou cestou. Tato situace zanechala v obou manželích zřejmou stopu, jelikož její manžel, informant I3B ve svých odpovědích se o tom zmínil takto: „*Nevím z jakého důvodu, vůbec nevím, tomu nerozumím, že přijdeme na sociálku, musíme se přihlásit znovu. Spíš by to osvojení mělo fungovat na celý život... už by tam neměl být tady tento proces...*“ Tento informant (I3B), srovnává ve své úvaze proces osvojení dítěte jako těhotenství. Pro něj má význam absolvování procesu osvojení, který trvá i několik let jako když se nastávající matka chystá na porod potomka. Použil k tomu tyto slova: „*...člověk se musel omezit. Ten proces trval tři roky, než jsme dostali dítě, nebo dva a půl, takže vlastně jak to mám říct, to těhotenství naše trvalo dva a půl nebo tři roky. Není to jak u toho běžného páru, to je tak jenom okrajově.*“ Dále v rozhovoru, kde vyslovuje svůj názor na proces osvojení, mluví o procesu jako o něčem, co je bavilo a vstupu do něčeho neznámého: „*Tak velká neznámá jo. Šli jsme úplně do něčeho, do čeho normálně zdravé páry do čeho nevstoupí.*“ Dále popisuje, jak v rámci procesu osvojení poznali šestnáct no-

vých lidí, se kterými jsou teď stále přátelé, vyměňují si zkušenosti a někteří jezdí na společné dovolené s osvojenými dětmi: „...pořád jsme v partii, pořád se scházíme, minimálně dvakrát, třikrát, někteří, do roka.“ Informantka I4A se vyjadřuje k procesu osvojení, jako o procesu který ji nebyl nepříjemný, ale znovu by ho již v dnešní době absolvovat nechtěla. Rovněž při otázce co by na procesu osvojení změnila, kdyby to bylo možné, uvedla: „Vím, že jsme chodili napřed do města, pak jsme chodili na to školení, to byla jiná společnost nebo organizace, pak vlastně jsme jednali s tím domovem, přišlo mi to, že do toho bylo moc stran a tím se to jakože protahovalo.“ Na závěr tohoto okruhu výzkumného šetření vyjádřil informant I2B svůj pohled na proces osvojení dítěte, který vlastně shrnul ve dvou větách: „Můžu říct, že teď, když to hodnotím s časovým odstupem, mohu říci, že jsem se moc v životě nesetkal s tak dobře organizovanou záležitostí. Jsou tam věci jako ty šetření ze sociálky, psychotesty a tak, ale to je nutné bez toho to prostě nejde, pokud to má být pro to dítě.“ Informanti nám poskytují ve svých rozhovorech poměrně ucelené informace o procesu osvojení dítěte. Jejich pohledy můžeme označit za převážně pozitivní. Umí nalézt v procesu slabé stránky, které by někteří řešili jiným způsobem, ale jelikož jde o proces, tak i ten má svůj vývoj v čase.

Znovu do procesu

Pod informacemi zahrnutými v tomto kódu se snažíme prozkoumat, jestli by po prožitku celého procesu osvojení dítěte byly ochotni celý proces absolvovat znovu. Je třeba se na proces dívat jako na proceduru, která trvá mnohdy i hodně let, která začíná myšlenkou na osvojení dítěte, podání žádosti, dále pokračuje pohovory, šetřením sociálních pracovníků, přípravou rodičů v kurzech osvojení a je završen přijetím osvojeného dítěte do péče. Pokud bychom se na proces osvojení dívali ještě více ze široka, pak bychom mohli říci, že proces pokračuje dále výchovou a péčí až do jeho zletilosti. Všichni informanti z řad mužů potvrdili, že by tento proces absolvovali bez větších rozpaků například informant I1B uvedl na dotaz, jestli by do toho šel znovu: „Jo, já jo, pokud by to šlo, tak já jo.“ Informant I3B hovoří v podobném smyslu: „Jo, vůbec by mi to nevadilo, jo, vůbec, vnímám to, jakože dobrá zkušenost...“ a dále pak hovoří o významu dát šanci na budoucnost někomu dalšímu. Další informant, který nebyl v začátcích zcela přesvědčen, jestli si mají s manželkou podat žádost o osvojení dítěte a několik měsíců váhal, řekl: „Ted'ka už asi jo, ted' když už vím co a jak a na podruhé by to pro mne bylo takové víc v pohodě, ted' už asi jo.“ Manželka jednoho z informantů I1A se k celému procesu vyjadřuje od začátku velmi kladně, ale proces by asi znovu absolvovat nechtěla z důvodu, že by druhé dítě nemuseli dostat: „Ale

další dítě bychom si asi nevzali už z principu, že nám bylo řečeno, že už to je těžší, když máš jedno dítě, protože žádost je hodně, dycky na prvním místě by byl pár, který ještě nemá dítě.“ Nemůžeme posoudit, do jaké míry se informace od informantky zakládají na pravdě, ale informantka I3A také uvažovala o dalším dítěti i když už jedno osvojené měli: *„No tak přemýšleli jsme o druhém potom, ale tím, že se nám to podařilo normální cestou...ale tak už jsme to neřešili potom.*“ Na základě prozkoumání informací od informantů z výzkumného vzorku a informací, které se objevují v předchozích kódech, jsou informanti procesu osvojení a jeho znovu absolvování nakloněni, i když někteří z osobních či jiných důvodů nevidí důvod, proč by do něj dnes vstupovali znovu.

Musíme čekat

Pod tímto kódem jsme rozkryli názory rodičů-osvojitelů o tom, jaký je jejich názor na délku celého procesu čekání na osvojené dítě. Prozkoumali jsme jejich návrhy řešení, co považují za vhodné změnit, aby se doba čekání zkrátila. Délka celého procesu je rodiči-osvojiteli vnímána většinou z nich jako hodně dlouhá. Do tohoto časového úseku je nutné započítat všechny fáze procesu osvojení od podání žádosti, přes prověřování osvojitelů a kurzy. Zbytek doby připadá už jen čekání na zazvonění telefonu, kdy vám oznámí, že našli pro vás vhodné dítě k osvojení. Informantka I1A vnímá délku procesu jako přiměřenou, jelikož v té době byli s manželem poměrně mladí a uvedla: *„...dítě jsme dostali za tři roky až, nebo už, na začátku nám bylo řečené, počítejte, že to bude tak až do pěti let. Ale tím, že my jsme řešili dál i naše vlastní dítě biologické, takže jsme na to nespěchali a nakonec mi přišlo, že do těch tří let to bylo tak akorát.*“ Pro další informantku I4A hrál čas dost podstatnou roli, protože osvojovali dva sourozence a na děti čekali přes pět let: *„... ale ten čas, že to trvalo prostě tak dlouho, i mě léta letěly, že. A potom ve 42 letech jsem si přivedla dvou a tříleté dítě.*“ Její manžel, informant I4B přišel s návrhem: *„Já bych to prostě zkrátil!“* Informant I2B, také není spokojen s délkou trvání i když dítě osvojili asi za tři roky a povzdechl si: *„To čekání by nemuselo být tak dlouhé, když je tolik dětí v těch kojeneckých ústavech a dětských domovech, tak by to asi nemuselo tak dlouho trvat ty kurzy a všechno okolo. Chápu, že to musí být, ale máme plné domovy dětí. Já bych udělal nějakou zákonnou úpravu, aby nemusely být takové časové průtahy.*“ Jeho manželka informantka I2A poznamenává: *„...taky bych ten proces urychlila, možná ta doba se zdá někomu rychlá, ale těm rodičům to zase tak rychle neutíká.*“ Informant I1B vysvětluje délku čekání na dítě chápat a jiným úhlem pohledu. Vnímá proces jako náročný proces hledání rodičů k dítěti a jelikož nejde o jednoduchou věc, může nějaký čas zabrat: *„Tam lhůty nejsou, protože se*

vybírání dítě k rodičům. Pokud věříš tomu systému, že je spravedlivý a nehledáš v tom čárky a háčky tak se dočkáš.“ Problematika délky čekání na osvojené dítě je velmi subjektivní. Ve vnímání jeho délky hrály velkou roli aspekty, jako věk žadatelů o osvojení (těm starším ubíhá čas relativně rychleji), ale i jistá nervozita z očekávání osvojeného dítěte.

Soukromí

Soukromí charakterizují v procesu dva pohledy ze strany rodičů-osvojitelů. Jeden pohled na soukromí ve smyslu před osvojením dítěte a po osvojení. Cílem druhého pohledu je popsat omezení případně ztrátu soukromí při procesu osvojení, kterým jsou míněny pohovory se sociálními pracovníky, rozhovory ve skupinách na kurzech osvojení apod. My v našem výzkumném šetření se snažíme popsat soukromí ve vztahu k procedurám procesu osvojení. Informant I1B uvedl: „...s tímhle má spousta lidí problém, ale já osobně vůbec, já jsem otevřený člověk, mně to nevadí, já říkám skoro vše.“ Informant I4B toto tvrzení potvrzuje ve svém rozhovoru: „Nebyl to pro mne problém, určitě tam byly dotazy intimnějšího rázu, ale pro mne to problém nebyl.“ Ostatní informanti nepokládají informace, které sdělovali v rámci celého procesu osvojení za překážku, která by jim působila problémy, a chápali celou situaci za normální. To dokládá i informantka I1A a uvádí k celému procesu tyto poznatky, které se dotýkají otázky soukromí v procesu osvojení: „Oni se zase tak nebaví o soukromí, píšeš písemný test...spíš řeší tebe jako osobnost, jaká jsi povahově, psychicky...oni se tam neptají zase nějaké tvé soukromí. Je to spíš na člověku kdo tam co řekne, kdo je otevřený a kdo ne.... Jsou lidi, co jsou otevření a zeptáš se ho jenom na něco a to už je soukromé a jsou lidi, kteří jsou otevření, povykládají a přijde jim to normální.“

Pomocná ruka státu

Posledním kódem v této kategorii výzkumného šetření je tento kód, který rozkrývá pocity osvojitelů po předání dítěte do péče. Zkoumá, jestli byla požadována zpětná vazba ze strany zprostředkovatelů osvojení a jestli nějakou zpětnou vazbu očekávali i samotní rodiče-osvojitelé. Informantka I3A na otázku, jestli je někdo ze zprostředkovatelů oslovil nebo nabídl nějakou další péči po tom, co osvojili dítě, odpověděla: „Jen jsme posílali nějaké fotečky do kojenáku, ozvali se nám taky, ale jinak potom ne.“ Informant I1B popisuje, co si myslí o možnosti péče po předání dítěte k adopci ze široka: „Takže možná víc těm lidem říkat, že tím školením a osvojením to ještě nekončí, že když bude problém tak se nějak i připomenout v tom systému. Ten systém končí pro stát ve chvíli, kdy to dítě odvezeš...“ Dívá se na situaci tak, že stát by se měl zajímat o to, jestli je v rodině vše v pořádku, jestli

rodiče nemají nějaký problém, se kterým jim mohou pomoci: „...*spíš se třeba jenom lehce dotázat po roce třeba, nastavit nějaký systém...poptat se, nepotřebujete se s něčím poradit nebo toto? Každý člověk není takový, že hned jde a hledá pomoc, ale když mu to někdo nabídne?*“ Informantka I2A reagovala takto: „*My jsme sice chodili na ty kurzy, rozebíraly se tam různé možné problémy, ale kdyby nás někdo kontaktoval, když už jsme dítě měli osvojené s otázkou, jako máte nějaký problém, nepotřebujete nějak pomoci, to bych určitě ocenila.*“ Informant I4B na dotaz, jestli by uvítal nějakou podoporní péči odpověděl: „*Určitě! Pokud bychom narazili na nějaké věci, které by mohly být problémové...*“ V reakcích jednotlivých informantů lze zjistit informace, že po získání dítěte do osvojení už jim stát a jeho orgány nevěnoval žádnou specializovanou pomoc, nebo se pak už ani nezajímal, jestli osvojitele netrápí nějaké problémy s dětmi, které by potřebovali vyřešit.

5.5 Odkud jsi aneb seznámení s pravdou

Jedná se o poslední kategorii analýzy dat. Klade si za cíl popsat v procesu osvojení dítěte sdělení adoptivních rodičů dítěti, že není jejich biologickým dítětem a formu tohoto sdělení. Popsat doporučenou formu sdělení sociálními pracovníky a snaží se rozkrýt pocity, které rodiče a jejich osvojené děti sdílí a jak si budují otevřenost ve sdělení pravdy o původu dítěte vzájemnou důvěrou. Rovněž popisuje názory rodičů-osvojitelů na dobu kdy je dle jejich názoru vhodné osvojeným dětem říci, že jsou osvojené a jaké reakce ze strany dětí to přineslo.

Kódy zahrnuté v této kategorii jsou: Příprava na pravdu, důvěra, co nejdříve.

Příprava na pravdu

Tento kód reprezentuje část výzkumného šetření, které popisuje, jakým způsobem se rodiče připravovali na sdělení pravdy o osvojení dítěti. Většina ve svých rozhovorech potvrdila, že tento problém byl řešen v kurzech pro osvojitele dětí, kde se jim dostalo i určitých doporučení jak postupovat. Informantka I3A popisuje tuto přípravu následujícím způsobem: „*Z těch seminářů jsme si řekli, oni nás to tam vlastně učili, že lidi jsou zlí, jak oni to tam řekli, jedna bába povídala. Děti můžou být na písku, někdo přijde, začne něco říkat a to dítě bude hledět, může se to stát.*“ Její manžel, informant I3B k tomu ve svém rozhovoru dodá: „*Já bych asi k tomu došel sám, i kdyby mi to neřekly sociální pracovníce.*“ Jeho slova tak nepřímou potvrdí, že v rámci přípravy probíhá mezi budoucími osvojiteli a sociálními pracovníky komunikace na toto téma. Informant I1B na otázku přípravy na sdělení

pravdy dítěti potvrzuje: „*Ano připravovali nás na to, de facto poslechli jsme jejich rad. Řekněme skoro ve všem jsme se zařídili, jak nám radili na těch školeních. Ale musím říct, že my jsme udělali 90% i ve vztahu k příbuzným, sousedům, v práci...veškeré ty záporné reakce a šušky jsme odstrělili díky těm radám.*“ Informant I2B, shrnuje tuto informaci i za svou partnerku, kde vyjadřuje kladný postoj k tomu, že se těmito problémy na přípravných kurzech zabývali: „*Já si myslím, že by se to mělo dělat, nás to učili na těch kurzech, jak se k tomu máme chovat nebo jak k tomu máme přistupovat. Myslím, že ty rady, ta příprava v kurzech co se zabývala sdělením, jak a kdy to máme dětem říct, byla dobrá, navedla nás správným směrem.*“ Rodiče-osvojitelé kladně ocenili možnost seznámení s problematikou sdělení dítěti, informací o jeho osvojení. Považovali rady sociálních pracovníků za přínosné a hovořili o příkladech, v jakých situacích se jimi řídili.

Otevřenost

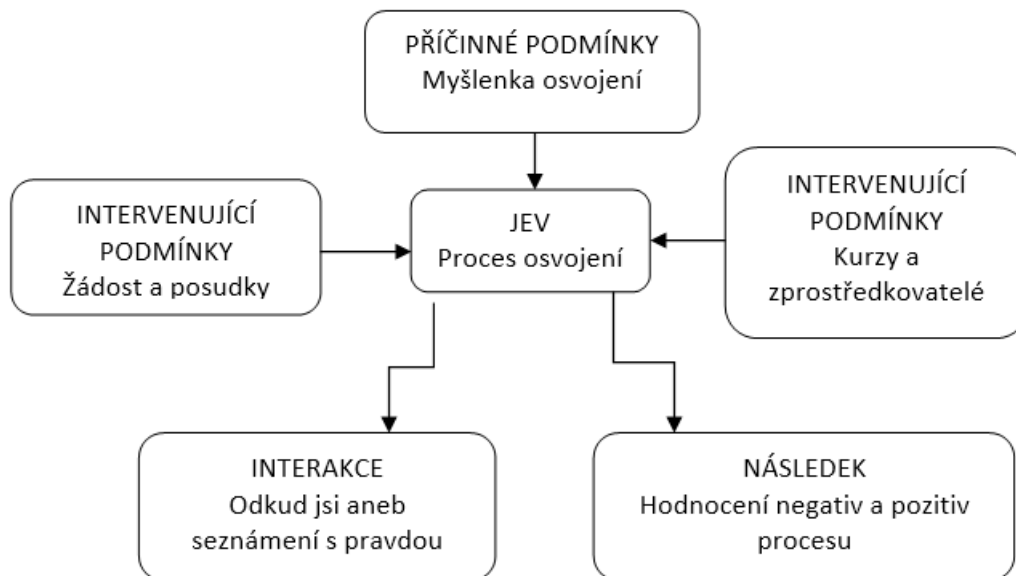
V kódu otevřenost je zachycena problematika, která řeší, jak se rodiče osvojitelé vypořádali se sdělením pravdy osvojenému dítěti. Odkrývá případné problémy, které se vyskytly po sdělení dětem výše uvedených skutečností. Informantka I1A k otázce sdělení dítěti, že je osvojené uvádí: „*Já si chci s tím dítětem vybudovat vztah založený na důvěře, protože až se bude muset s tím tématem v dospělosti potkat, tak chci, aby to téma už bylo, aby mi věřilo, až s ním budu řešit další jeho věci...aby ke mně mělo vždycky důvěru.*“ Prosazuje myšlenku otevřenosti, nic nezatajovat a vše vyložit úměrně věku: „*Bavit se o tom otevřeně ve smyslu ne že mu to začnu nějak vykládat, ale spíš formou ono se mne něco zeptalo a já mu odpovím přiměřeně jeho věku.*“ Její manžel, informant I1B ve svém rozhovoru k tomu poznamenal: „*My jedeme tu lajnu, řekli jsme to, ví, netlačíme jí to do hlavy, když se zeptá tak odpovíme, jakoby se nic nedělo.*“ Informant I3B tento názor na otevřenost také podporuje: „*...netajit protože každá věc která se tají, není upřímná a může mít následky a důsledky.*“ Velmi zajímavou zkušenost se sdělením dětem (mají osvojené dvě) o tom, že jsou osvojené má informantka I4A, která popisuje, jak se dětem snažili podle rad z kurzů od malička vyprávět, jak se narodily v „domečku“ ale nedařilo se to: „*...nevnímaly, co myslím nějakým domečkem.*“ Informantka pak pokračuje v rozhovoru a líčí, jak se o to znovu pokoušela, když bylo staršímu šest let a znovu to zkusila s příběhem „o domečku“. Vzpomíná, co jí starší chlapec odpověděl: „*...mami já vím, já jsem přišel z toho domečku a pak jsem ti vyskočil z bríška.*“ Dále v rozhovoru stejná informantka popisuje, jak jim to řekli na rovinu, když bylo dětem 10 a 9 let. Vysvětluje, jak děti reagovaly potom, co jim to s manželem řekli: „*Byl zaražený ten starší a mladší tomu nevěřil.*“ V poslední fázi odpo-

vědi informantka líčí, jak se staršího chlapce ptala: „...*ty jsi z toho zklamáný, že jste se to dozvěděli? A on, že ne, že je překvapený, že ho to mrzelo, že to nevěděl. Od té doby hlavně právě ten starší se každý den co su doma, každou půlhodinu ujišťuje, že ho mám ráda.*“ Vyprávění poslední informantky rozkrývá, jak mohou děti reagovat, pokud se jim sdělí pravda sice otevřeně, ale až v pozdějším věku. V provedeném průzkumu se všichni informanti shodli na otevřeném informování osvojených dětí a nezastírání minulosti s ohledem na budoucí důvěru mezi osvojiteli a dětmi.

Co nejdříve

Kód zkoumá jaký je názor informantů na to, kdy by měli osvojitelé začít se sdělováním informací o osvojení adoptovanému dítěti případně svému okolí. Informantka I1A k dotazu kdy dítěti sdělit, že je osvojené uvádí: „*My jsme se rozhodli sami a v podstatě nám to bylo potvrzené na přípravných kurzech, že je to dobré říkat dítěti přiměřeně věku od malička...máme pocit, že se to dítě s tím jakoby srovná líp...*“ Manžel informantky I1B doplňuje: „*To ukáže až budoucnost, ale v tuto chvíli bych odpověděl říct hned na začátku.*“ Informant I3B souhlasí a na otázku razantně odpovídá: „*No hned to musí vědět od začátku.*“ Na dotaz jestli to řekli okolí, odpověděl: „*...když přijdeme do školky, tak prostě normálně řeknu paní učitelce, že toto je naše dítě a máme ho adoptované. V tom nevidím problém.*“ Jeho manželka informantka I3A jeho slova potvrzuje jak ve vztahu k o osvojení sdělení dítěti, tak okolí: „*To jsme se rozhodli hned na začátku, že to ví. Ví to i celé okolí.*“ Toto zkoumání nepřineslo nijak odlišné názory a postoje informantů. Všichni se shodli na sdělení dítěti informace o osvojení co nejdříve a rovněž celému okolí. Řídili se také doporučením sociálních pracovníků.

5.6 Paradigmatický model

Paradigmatický model axiálního kódování u tohoto výzkumného šetření zahrnuje příčinné podmínky, které tvoří samotná myšlenka osvojení dítěte. Z těchto příčinných podmínek, kdy bezdětné manželské páry nemohou počít vlastní biologické dítě a mít vlastní dítě je pro tyto páry hlavním bodem zájmu, rozhodnou se podstoupit proces osvojení dítěte, který je nutné absolvovat, aby mohlo dojít k naplnění touhy po vlastním dítěti. Tento proces osvojení jsme definovali jako jev tohoto paradigmatického modelu. Současně působí na proces osvojení intervenující podmínky, které mají z velké části stanovený průběh. Těmito intervenujícími podmínkami v tomto případě rozumíme žádosti a posudky ve vztahu k orgánům sociálně právní ochrany dítěte, které jsou nutnou podmínkou pro zařazení do procesu osvojení. Dalšími intervenujícími podmínkami jsou kurzy osvojitelů, které osvojitelé musí povinně absolvovat v rámci splnění podmínek přípravy na osvojení. Následkem celého jevu je hodnocení negativních a pozitivních stránek celého procesu osvojení rodiči-osvojiteli po jeho absolvování celého procesu. V interakci s jevem procesu osvojení je pak způsob a čas sdělení dítěti jeho osvojiteli, že je osvojené.

6 SHRNUÍ VÝZKUMU (ZÁVĚR PRAKTICKÉ ČÁSTI)

Hlavním úkolem shrnutí výzkumu je odpovědět na všechny výzkumné otázky. Jak na hlavní výzkumnou otázku, tak i na dílčí výzkumné otázky. K tomu nám slouží provedená analýza dat z polostrukturovaných rozhovorů, které byly poskytnuté informanty. V rámci výzkumného šetření jsme si kladli celkem jednu hlavní a čtyři dílčí výzkumné otázky.

Co vedlo osvojitele k myšlence osvojení dítěte?

Všichni informanti, kteří byli součástí výzkumu, uvedli, že je vedlo k myšlence osvojení dítěte nemožnost mít vlastní biologické děti. Doba snahy o vlastní dítě se u všech manželských páru táhla několik let. Nejdelsí doba, kterou jeden z osvojitelských párů strávil snahou o své biologické dítě, než se rozhodl k podání žádosti o osvojení, byla třináct let. Informanti podávají žádost o osvojení dítěte až po marných snahách o umělé oplodnění, které nebylo úspěšné. Po nezdařilých pokusech o umělé oplodnění tyto manželské páry upadají do zoufalství, protože metoda umělého oplodnění, do které vkládali velké naděje, nepřinesla vytoužený výsledek v podobě vlastního biologického dítěte. Mnozí z informantů si pak nechávají další čas na rozhodnutí, jakým způsobem budou otázku dítěte řešit a po nějaké době se utvrzují v myšlence, že jediným východiskem k tomu aby mohli mít dítě a být kompletní rodina je podání žádosti o zprostředkované osvojení dítěte. Většina informantů v rozhovorech uvedla, že v myšlence osvojení dítěte byli již od samého začátku jednotní. Pouze jeden z manželských párů uvedl, že muž nebyl s myšlenkou osvojení ztotožněn od samotného začátku a ke kladnému rozhodnutí osvojení dítěte dospěl asi po půl roce. S myšlenkou osvojení je spjata otázka, jaké nároky a jaká očekávání informanti od dítěte požadují? Všichni informanti ve svých rozhovorech uvedli, že chtějí dítě co nejmladší a zdravé. Někteří z dotazovaných osvojitelů byli ochotni tolerovat drobné zdravotní problémy, jako jsou různé alergie apod. Všichni chtěli dítě bílé rasy, někteří z nich přímo uvedli, že nechtějí, aby bylo Rom, asiát nebo černochoch. V otázce pohlaví dítěte informanti uváděli jak mužské tak ženské pohlaví nebo na určení pohlaví nelpěli.

Jak vnímají osvojitelé průběh procesu zprostředkování osvojení dítěte?

V procesu zprostředkování osvojení dítěte informanti popisují, jak procházeli procesem zprostředkovaného osvojení dítěte a ve svých odpovědích v rozhovorech charakterizují jednotlivé fáze procesu osvojení včetně svých subjektivních dojmů. V popisu první fáze procesu osvojení nám informanti strohým způsobem sdělují, jak podávali žádost o osvojení dítěte na úřadech a neposkytují žádné další zásadní informace důležité pro naše výzkumné

šetření. V další fázi se informanti zmiňují o tom, jak probíhalo posuzování rodičů-osvojitelů ze strany úřadu sociálně právní ochrany dítěte. Informanti nám sdělili, že dochází k prověřování jejich ekonomické, sociální a bytové situace. Dále je pak posuzován zdravotní stav osvojitelů, posudky ze zaměstnání, probíhají pohovory s budoucími osvojiteli a další nutné procedury. Jako jedna z procedur, ke kterým informanti vyjadřovali různá stanoviska, byly psychologické testy a vyšetření, jelikož touto procedurou musí projít všichni žadatelé o osvojení dítěte. Pouze dva z informantů vyjádřili názor, že psychologické testy jim nepřišli jako obtěžující. Ostatní informanti je popsali, jako časově velmi náročné, psychicky vyčerpávající a jako nutné zlo, které má však své opodstatnění jelikož je třeba odfiltrovat jedince, kteří nejsou z nějakého důvodu pro osvojení vhodné a oni sami je musí absolvovat z toho důvodu, aby mohli osvojit dítě. Dalším prvkem, který informanti ve fázi procesu osvojení výrazně vnímají, jsou kurzy osvojitelů dítěte, které jsou pořádány neziskovými organizacemi z pověření krajských úřadů. Všichni informanti hodnotili účast v přípravných kurzech kladně s poukazem na drobná negativa v časové náročnosti a intenzitě kurzů. Tyto jsou popisovány, jako třídní intenzivní školení, které probíhá formou skupinových sezení se sociálními pracovníky, kde je rozebírána problematika osvojení dítěte. Zde pozorujeme rozpor ve vnímání sezení ve skupině. Někteří z informantů skupinové sezení považovali za obtěžující, protože jak tvrdí jsou mezi nimi takoví, kteří se neumí dostatečně před skupinou lidí otevřít, jiní pak skupinové sezení ocenili, protože jak nám sdělil jeden z informantů, mohli záležitosti osvojení dítěte řešit ve skupině lidí, které spojoval stejný cíl, kterým bylo osvojení dítěte. V analýze vnímání pracovníků, kteří zprostředkovali osvojení, nám všichni informanti rozkrývali vztahy, které si vybudovali v průběhu procesu osvojení dítěte se zprostředkovateli, jelikož jsou s nimi v kontaktu od samotného začátku, kdy podávají žádost o osvojení až po předání osvojeného dítěte do péče osvojitelům. Všichni popisují tyto zprostředkovatele jako vstřícné a ochotné, kvalitní a kvalifikované. Jedna z informantek se svěřila, že byli i takoví ke kterým si pozitivní přístup nenašla, ale to je do jisté míry dáno subjektivním pocitem jednotlivých informantů. Většina s prací sociálních pracovníků projevila velkou spokojenost a popisuje své vztahy jako nadstandardní.

Jaké pozitiva a negativa přináší proces osvojení dítěte?

Odpověď na tuto otázku sumarizuje negativní a pozitivní zkušenosti spolu s pocity informantů z celého procesu osvojení. Na začátku musíme podotknout, že nelze v rámci tohoto výzkumného šetření oddělit jen pozitiva a negativa z hloubkového rozhovoru a ty pak

uvést v rámci jedné výzkumné otázky. Hodnocení pozitiv a negativ se částečně zrcadlí ve všech otázkách tohoto výzkumného šetření, kdy si všímáme reakcí informantů na kladené otázky a vyhodnocujeme získané informace z otázek kladených v rozhovorech. Informanti ve svých odpovědích hodnotí proces jako celek a rovněž hodnotí klady a zápory určitých fází procesu. Navrhují, co by se na základě jejich zkušeností mělo v procesu osvojení změnit. Někteří z informantů v procesu osvojení jako celku nějaké chyby nenachází a hodnotí jej jako celek kladně. Jiní se také vyjadřují kladně, ale na základě specifických zkušeností, kdy chtěli osvojit další dítě potom, co už jedno osvojené měli, jim bylo sděleno, že musí celý proces osvojení absolvovat znovu, což považovali za negativum. Na otázku jestli by proces osvojení po zkušenostech, které nyní mají, absolvovali znovu, všichni informanti vyjádřili kladné stanovisko. Tím co je na procesu osvojení vnímáno informanty záporně, je délka čekání na získání dítěte k osvojení. Všichni považují tuto délku za dlouhou, někdy až příliš dlouhou, protože většina z nich v době kdy do procesu osvojení vstupovala, měla vyšší věk. Někteří z informantů nemohli pochopit, proč musí tak dlouho čekat, když jsou plné dětské domovy dětí. Otázku ztráty soukromí, která je s procesem osvojení spjata nevnímají informanti jako zápornou zkušenost i když by toto téma k tomu vybízelo. Určitá část soukromí informantů jako budoucích osvojitelů je narušována v rámci zkoumání životních a rodinných poměrů žadatelů o osvojení. Pokud se s touto podmínkou narušení soukromí osvojitelé ztotožní již v samém začátku, pak není vnímána negativně. Jedním z aspektů, který považují informanti za záporný je, že poté co získají dítě do osvojení, stát již nepožaduje zpětnou vazbu o tom, jak se dítěti v rodině daří a jak prospívá. Rovněž stát nepodává pomocnou ruku v případě výskytu problémů osvojitelů s dítětem. Jeden z informantů považuje za vhodné, aby stát nějaká pravidla nastavil a nějakou dobu po osvojení dítěte se musel zajímat o to, jestli je vše v nové rodině s osvojeným dítětem v pořádku a jestli rodina nepotřebuje např. pomoc ze strany odborníků, jako např. psychologů, sociálních pracovníků atd.

Jak se staví rodiče-osvojitelé k informování dítěte o osvojení?

Na problematiku sdělení dítěti, že je osvojené, je třeba se dívat v širších souvislostech a to jak se na toto sdělení připravit, jakým způsobem ho podat a kdy ho sdělit. Všichni informanti nám řekli, že byli v rámci kurzů osvojitelů informováni a bylo jim doporučeno, jak dítěti a svému okolí tyto informace podat. Zejména u těch nejmenších se vypráví „pohádka“, jak si rodiče přišli vybrat dítě do domečku, kde bydlelo. Informanti se staví k době kdy dítěti o osvojení říci pravdu zcela jednoznačně. Co nejdříve! Za výhodu sdělení této

informace dítěti co nejdříve považují odstranění možných komplikací, pokud se tuto skutečnost dozví dítě od někoho jiného ať už nechtěně když se někdo podřekne nebo zlomyslně se snahou psychicky mu ublížit-způsobit trauma. Pro osvojitele je to také otázka důvěry mezi nimi a dítětem jelikož mají obavu, kdyby dítěti situaci zastírali nebo mu přímo o osvojení lhali, mohlo by to vážně narušit jejich vzájemnou důvěru. Jedna z informantek nám sdělila, že u svých dvou osvojených dětí (jsou to sourozenci s ročním věkovým odstupem) se sice snažila několikrát metodu „domečku“ aplikovat, ale děti to nechápaly a tak jim tuto skutečnost sdělili až ve školním věku. Děti tomu zprvu nevěřily a jeden z nich se pak chodil dlouho ubezpečovat, jestli ho mají osvojitelé rádi. Stručná odpověď na tuto výzkumnou otázku je, že: informanti z výzkumného vzorku jednoznačně doporučují, aby se dítě dozvědělo informaci o osvojení co nejdříve, aby s nimi hovořili pokud možno otevřeně, úměrně věku a nic nezastírali.

Hlavní výzkumná otázka:

Jak vnímají proces osvojení dítěte rodiče-osvojitelé ze svého pohledu?

Rodiče-osvojitelé, kteří se zúčastnili výzkumného šetření, vnímají proces osvojení dítěte jako nutnou podmínku (pokud nemohou mít z jakéhokoliv důvodu vlastní biologické dítě) k tomu aby mohli získat dítě a vytvořit tak úplnou rodinu s vytouženým dítětem. Proces osvojení dítěte pro rodiče-osvojitele znamená podrobit se všem fázím procesu osvojení. Od podání žádosti o osvojení, absolvování prověřování sociálních pracovníků, účasti na kurzech osvojitelů až po získání dítěte do osvojení a následné výchovy v rodině. Celý proces osvojení je vnímán jako celek pozitivně ale můžeme zde nalézt i některá negativa, která jsou v rámci výzkumu také popsána. Jedním z hlavních negativ, které informanti vnímají velmi negativně a kterou zde chceme zmínit je mnohaleté čekání na osvojené dítě. Čekání je vnímáno jako velmi psychicky náročné jelikož osvojitel neví kdy a jestli vůbec dojde k osvojení dítěte. Některá z dalších pozitivních nebo negativních zkušeností mají mnohdy základ v subjektivním vnímání prožitků rodičů-osvojitelů. Proces osvojení je děj, který prochází neustále dalším vývojem a na základě získaných poznatků ho lze měnit.

7 DISKUSE

Proč chtějí bezdětné páry být náhradními rodiči? To je otázka, kterou charakterizuje především hodnota dítěte pro člověka, rodinu, postavení dítěte ve vztahu ke společnosti. Většina lidí po dítěti touží a je to zcela přirozené. Pro mnohé lidi je vlastní dítě zhmotněním jejich lidského vztahu a pokračováním „kusu jeho „já“ v budoucnu (Sychrová, 2015, s. 54). Touto otázkou jsme se rovněž zabývali v rámci našeho výzkumu. Pro všechny informanty byla odpověď jediná, a to že nemohli mít vlastní biologické děti a naplnit tak podstatu svého manželství, mít společné děti a vychovávat je.

Výzkumným šetřením jsme se snažili také zjistit, jaké byly požadavky informantů na osvojené děti. Jelikož při výběru požadavků na budoucí osvojené dítě mají osvojitelé tzv. „volnou ruku“, nebyly jejich požadavky nijak přehnané, ve většině případů pohlaví nehrálo roli, někteří z nich se vyjadřovali k rasovému původu dítěte, ale všichni požadovali dítě zdravé, bez jakéhokoliv handicapu. „*Dítěti je vybírána taková rodina, která je připravena přijmout dítě právě takové, jaké je*“ (Bubleová et al., 2014c, s. 30). Z toho vyplývá, že žádné dítě nikdy nebude přesně takové, jaké si budoucí rodiče představují, protože každé má určité vlastnosti, schopnosti a také si nese určité zdravotní předpoklady, zážitky z minulé rodiny nebo ústavu atd. Žadatelé by neměli ze svých „reálných“ představ zbytečně ustupovat, i když mají pocit, že doba, po kterou čekají na nové dítě je dlouhá. Pracovníci krajských úřadů k dítěti hledají vhodné žadatele a je pravděpodobné, že osvojené dítě bude pocházet z jiného kraje, než jsou budoucí rodiče (Bubleová et al., 2014c, s. 30-31).

Procesu osvojení dítěte je specifický fázemi, ze kterých se skládá, to nám potvrdili i dotazovaní informanti a verifikovali tak shodný průběh fází osvojení s tím, co uvádí jiní autoři. Proces zprostředkování osvojení lze rozdělit do těchto stěžejních fází: podání a přijetí žádosti o zprostředkování, posouzení žadatelů u obecního úřadu s rozšířenou působností, posuzování žadatelů krajským úřadem, zařazení do evidence, výběr žadatele pro určité dítě, navázání kontaktu s dítětem (Bubleová et al., 2011, s. 76-78). Informanti z našeho výzkumného šetření se vyjadřovali v rozhovorech i k přípravným kurzům, které probíhaly v rámci procesu osvojení. Jejich postoj jsme mohli nazvat kladným. K organizaci přípravných kurzů někteří z informantů hovořily kladně o tom, že mohly o problémech mluvit ve skupině a rozebírat je s lidmi, kteří jsou s nimi spojeni stejnou problematikou. Jeden informant nám sdělil, že by uvítal spíše průběh kurzu pouze samostatných párů osvojitelů a se školiteli, protože ve skupinových sezeních se nejsou všichni schopni otevřít

k upřímnému rozhovoru jak v soukromém rozhovoru. Tuto myšlenku podporuje nepřímou i Vávrová (2012, s. 10-11), která ve své publikaci tvrdí, že každý žadatel je obeznámen s problematikou osvojení na jiném stupni poznání, je třeba s každým sestavit individuální plán přípravy. Informanti ve svých odpovědích naznačovali, že přípravné kurzy jsou jednoznačným přínosem pro pochopení problematiky osvojení, ale na všechny situace je nemůže připravit. Na tuto skutečnost upozorňuje ve své práci výše zmíněná autorka, která tvrdí: „*Přípravné kurzy mohou pouze nastínit vstup do problematiky NRP a umožnit účastníkům pochopení všech souvislostí*“ (Vávrová et al., 2012, s. 10).

Osvojitelé oslovení v našem výzkumu projevovali nespokojenost s dlouhou dobou čekání na osvojené dítě v rámci procesu osvojení. Jelikož byly tyto osvojitelé věkově starší, protože žádost o osvojení u informantů následovalo až po nezdarech o dítě přirozenou cestou a umělým oplodněním, vnímali informanti čas čekání na osvojené dítě z jejich pohledu jako dlouhý. S tím se shoduje ve své publikaci i Paleček (2017b, s. 41), který ve svých poznámkách shrnuje, že osvojitelé požadují zásadně rychlejší proces osvojení než ten, který nabízí současná legislativa. Nechtějí akceptovat pro ně dlouhou čekací dobu na dítě (rok i více) a nesouhlasí ani s dlouhou dobou na zařazení do evidence žadatelů o osvojení. S příchodem nového občanského zákoníku se tak čekací doby protáhly a soudy, které jsou přetížené, nejsou schopny rozhodovat dostatečně pružně.

Někteří z oslovených informantů se zmínili, že po získání dítěte do osvojení se státní orgány přestaly zajímat o to, jestli rodina nepotřebuje nějakou odbornou pomoc. Stát ani nevyžaduje od osvojitelů další zpětnou vazbu a osvojitelé by považovali za vhodné, kdyby jim byla taková pomoc ze strany státu alespoň nabídnuta. „*Postadopční služby a jejich souvislost (nebo nesouvislost) s procesem příprav a zprostředkování jsou tak víceméně nahodilým lokálním výsledkem úsilí neziskových organizací a nastavení jejich spolupráce s krajskými orgány sociálně-právní ochrany dětí*“ (Paleček 2017b, s. 31).

V rámci proběhlého výzkumného šetření se informanti vyjadřovali k tomu, jaký je jejich názor na sdělení dítěti pravdu o jeho osvojení a kdy považovaly za vhodné dítěti tuto informaci sdělit. I samotní informanti se shodli v tom, že informaci o osvojení má dítě dostat co nejdříve a vysvětlenou úměrně jeho věku a rozhodně ji před ním netajit, už kvůli otázce důvěry (i budoucí), mezi osvojenými dětmi a rodiči-osvojiteli. Tento postup se snažili dodržet také informanti z našeho výzkumného šetření. Závěry získané z rozhovorů s informanty byly v souladu s ostatními autory odborných publikací, kteří doporučovali

stejný postup. Pro příklad můžeme uvést tvrzení jedněch z nich: „*Nejenom říci, ale spíše říkat a opakovaně se k tomuto tématu vracet*“ (Koluchová, Matějček, 2002, s. 104).

8 DOPORUČENÍ

Přínos našeho výzkumného šetření pro praxi můžeme spatřovat v interpretaci analyzovaných dat v rámci všech oborů činností, které se danou oblastí zabývají.

Hlavní využití této bakalářské práce spatřujeme v práci orgánů sociálně právní ochrany dítěte ať už na úrovni obcí nebo krajských úřadů. Rovněž se může stát zdrojem cenných informací pro pracovníky různých neziskových organizací nebo spolků, které se zabývají problematikou zprostředkování osvojení dítěte. Může být také inspirací nebo zdrojem informací pro orgány, které se zabývají tvorbou legislativy, jenž mohou měnit zákony tak, aby se lépe přizpůsobily požadavkům zájmů dítěte i budoucích osvojitelů. Vzhledem k tomu, že mnohé analytické výstupy této výzkumné práce jsou zaměřeny na činnosti sociálních pracovníků z řad orgánů sociálně právní ochrany dítěte nebo již zmiňovaných neziskových organizací nebo spolků, které z pověření krajských úřadů organizují povinné kurzy osvojitelů nebo vytváří jiné podpůrné činnosti v této oblasti, např. organizují různé kluby osvojitelů, setkání přednášky apod., může se tento výzkum stát zdrojem zpětné vazby na jejich profesionální práci nebo dobrovolnickou činnost. Díky této zpětné vazbě budou moci zjistit silné a slabé stránky své činnosti a svou další práci lépe přizpůsobit potřebám procesu osvojení dítěte.

Další neméně důležitou skupinou, kterou může naše bakalářská práce prakticky oslovit, jsou budoucí osvojitelé, kteří se zajímají o možnost osvojení dítěte. Prostřednictvím této bakalářské práce si mohou vytvořit ucelený náhled na proces osvojení z pohledu osvojitelů, kteří si celým procesem prošli a úspěšně jej završili. Bakalářská práce je schopná jim poskytnout náhled na negativní a pozitivní stránky celého procesu a mohou se tak připravit na možná úskalí, na které je v této práci poukazováno a lépe se tak připravit na proces, který zamýšlí absolvovat. Tato práce tak může pomoci eliminovat možná budoucí zklamání nebo přehnaná očekávání ze strany budoucích osvojitelů.

Třetí skupinou, pro kterou může být tato bakalářská práce přínosem, jsou studenti humanitních oborů středních a vysokých škol pro které může být inspirací jak ve vlastním studiu a jeho zaměření, tak i inspirací pro další výzkumná šetření nebo zdrojem cenných dat.

ZÁVĚR

Tématem této bakalářské práce byl proces osvojení dítěte z pohledu adoptivních rodičů, s cílem analyzovat proces osvojení dítěte z pohledu rodičů-osvojitelů a interpretovat zkušenosti a pocity vnímané rodiči při procesu osvojení dítěte. Tento vytýčený cíl byl naší bakalářskou prací splněn a paradigmaty byla naplněna.

Budoucí osvojitelé prochází jako manželské páry nelehkou životní situací v podobě vlastní neplodnosti. I když dnešní lékařská věda dává těmto lidem naději v podobě metody umělého oplodnění, ne vždy jde o metodu, která je úspěšná a přinese neplodným párům vytouženého potomka. V těchto případech většinou zbývá těmto neplodným párům poslední možnost v podobě podání žádosti o zprostředkování osvojení dítěte a absolvování celého procesu osvojení dítěte. Tento proces je z pohledu rodičů-osvojitelů během na dlouhou trať, kdy celý tento proces se neměří na týdny nebo měsíce, ale roky kdy délka procesu od podání žádosti až po získání osvojeného dítěte se pohybuje zpravidla od jednoho roku do pěti let. Z těchto důvodů jsme zvolili toto téma bakalářské práce, abychom mohli analyzovat proces osvojení z pohledu rodičů-osvojitelů, kteří si celým procesem úspěšně prošli s jeho kladnými i zápornými aspekty.

První, teoretická část této bakalářské práce byla vytvořena na základě kompilace. První kapitola této části se zabývala teoretickými východisky a základními pojmy. Byla popsána domácí a zahraniční odborná literatura v kontextu se zamýšleným námětem a s ohledem na stanovený výzkumný cíl ve zvoleném výzkumném šetření. Nechybí zde popis vztahu zkoumaného tématu k oboru sociální pedagogiky a byly definovány základní pojmy, které s vybraným tématem úzce souvisí. Mezi ně patří rodina, výchova a v neposlední řadě osvojení.

Druhá kapitola teoreticky popsala náhradní výchovu, vrátila se opět podrobněji k rodině jako základnímu činiteli. Podrobně definovala formy náhradní rodinné péče, které jsou dle poslední legislativy realizovatelné v České republice. Závěrečná část této kapitoly umožnila nahlédnout na proces osvojení z pohledu historie, kdy zmapovala proces osvojení od dob římského práva přes osvojení v dobách Rakouska-Uherska, vzniku samostatného Československa a socialistického Československa až do dnešní doby.

Třetí kapitola teoretické části, byla celá věnována procesu osvojení v České republice. V úvodu byla provedena analýza osvojených dětí v roce 2010-2017 a zpracován souhrn zařízení a institucí, které se v České republice věnují procesu osvojení. První část kapitoly

byla celá věnována procesu osvojení z pohledu legislativy, popsala zákony a mezinárodní úmluvy, kterými se řídí a podrobněji popsala proces osvojení z pohledu občanského zákona. Prostřední část této kapitoly se věnovala podrobně jednotlivým fázím procesu osvojení dítěte. V závěrečné části poslední kapitoly byla zpracována možná úskalí, která se při procesu osvojení vyskytují.

V druhé části bakalářské práce byla zpracována praktická část. Úvodem byla popsána zvolená metodologie výzkumu. Vzhledem k volbě výzkumného problému byla námi zvolena jako nejvhodnější metoda kvalitativního výzkumu. Kvalitativní přístup nám zajistil odpovídající paradigmaty. Výzkumný vzorek pak tvořily čtyři manželské páry osvojitelů, které v době výzkumného šetření měli úspěšně osvojeny jedno, nebo více dětí. S každým osvojitelem-informantem byly vedeny polostrukturované rozhovory s daným okruhem otázek, které byly doplňovány dalšími otázkami. Rozhovory byly natočeny na záznamové zařízení a následně byla provedena transkripce zbravena „šumu“. Analýza získaných dat byla provedena metodou kódování podle Romana Švaříčka a Kláry Šed'ové. Z pořízených výstupů jsme na základě kódů, mohli rozdělit analyzovaná data do jednotlivých kategorií, které pomohly zodpovědět dílčí výzkumné otázky spolu s hlavní výzkumnou otázkou a umožnila tak popsat hlavní výzkumný problém.

Bakalářská práce umožnila obohatit poznání procesu osvojení dítěte z pohledu rodičů. Rovněž nám umožnila získat mnoho poznatků a popsat subjektivní pocity, se kterými se rodiče-osvojitelé setkávaly v procesu osvojení dítěte. Zodpovězené otázky osvojitelů nám umožnily odpovědět na vytýčené výzkumné otázky a provést analýzu procesu osvojení dítěte a interpretovat zkušenosti a pocity vnímané rodiči při procesu osvojení dítěte v této bakalářské práci.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literatura

1. ADAMEC, Christine, L. C. MILLER, 2007, *The Encyclopedia of Adoption*, Third Edition, New York: Facts On File. ISBN 0-8160-6329-X.
2. ARCHER, Caroline. *Dítě v náhradní rodině: [nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině]*. Přeložil Petra VLČKOVÁ. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.
3. BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014b. ISBN 978-80-87455-19-7.
4. BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014c. ISBN 978-80-87455-18-0.
5. BUBLEOVÁ, Věduna et al., *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-01-2.
6. BUBLEOVÁ Věduna et al., *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Praha: Spolu dětem o.p.s., 2014a.
7. GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1788-3.
8. KOLUCHOVÁ, Jarmila, MATĚJČEK, Zdeněk, ed. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
9. KONEČNÁ, Hana. *Na cestě za dítětem: dvě malá křídla*. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-1055-6.
10. KONEČNÁ, Hana. *Rodičem kdykoliv a jakkoliv?: průvodce asistovanou reprodukcí a náhradní rodinnou péčí*. Praha: Mladá fronta, 2017. Medical services. ISBN 978-80-2044652-7.
11. KONEČNÁ, Hana a Lucie KOUBOVÁ. *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v České republice: (popis současného stavu)*. V Praze: Středisko náhradní rodinné péče, 2010. ISBN 978-80-87455-00-5.
12. KRŘÍSTEK, Adam. *Osvojení dětí: úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-022-7.

13. KUBÍČKOVÁ, Hana. *Dítě - rodina - instituce, aneb, Jak neztratit budoucnost*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7464-017-9.
14. PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
15. MARHOUNOVÁ, Jana, M. STÝBLOVÁ, *Osvojené dítě*. Mona, 1982. MK ČSR.
16. MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.
17. MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují: Eseje z dětské psychologie*. Praha: Portál, 1994a. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-006-5.
18. MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994b. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.
19. MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
20. NECKAŘ, Petr. *Adopce a pěstounská péče, aneb, Jak na to*. Hradec Králové: Statutární město Hradec Králové, 2009. Radnice. ISBN 978-80-904264-4-3.
21. PALEČEK, Jan. *Model osvojování*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2017a.
22. PALEČEK, Jan. *Osvojování dětí v České republice. Zpráva z výzkumu v České republice na téma osvojení*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2017b.
23. PELIKÁN, Jiří. *Výchova jako teoretický problém*. Ostrava: Amosium Servis, 1995. Dědictví Komenského (Amosium servis). ISBN 80-85498-27-8.
24. PLANKOVÁ, Olga. *Osvojenie dieťaťa*. Bratislava: Obzor, 1979.
25. PROCHÁZKA, Miroslav, *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.
26. PTÁČEK Radek, Hana Kuželová, Libuše Čeledová, *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011. ISBN 978-80-7421040-2.
27. PURVIS, Karyn B., David R. CROSS a Wendy Lyons SUNSHINE. *Dítě v nové rodině*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4535-0.
28. RADVANOVÁ, Senta, Jarmila KOLUCHOVÁ a Jiří DUNOVSKÝ. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. Knihy pro rodiče (SPN).

29. SCHOOLER, Jayne E. a Jiří KOVAŘÍK. *Adopce: vztah založený na slibu: užitečné rady a postřehy pro adoptivní rodiče a pěstouny*. Praha: Návrat domů, 2002. ISBN 80-7255-066-7.
30. Služby pro rodinu a děti. *Sborník příspěvků ze semináře konaného dne 16. srpna 2011*, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011. ISBN 978-80-7421-041-9.
31. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
32. VODÁK, Pavel. *Problémy osvojení dětí*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1967.
33. VODÁK, Pavel. *Adoptivní dítě a jeho rodiče: o jistotách a pochybnostech rodičovského svazku*. Praha: SZdN, 1968.
34. VYSKOČIL, Filip. *Právní analýza osvojení v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2016.

Internetové zdroje

35. Český statistický úřad, Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2010-2017 [online]. ČSÚ. [citace 2019-03-13]. Dostupné z <https://www.mpsv.cz/cs/3869>

Právní předpisy

36. Zákon č. 265, ze dne 7. 12. 1949, o právu rodinném, In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 1949 [citace 2019-04-14]. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=476>
37. Zákon č. 94, ze dne 4. 12. 1963, o rodině, In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 1963 [citace 2019-04-14]. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1232>
38. ČESKO. Zákon č. 359, ze dne 9. 12. 1999 o sociálně-právní ochraně dětí, In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 1999 [citace 2019-04-14]. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3328>
39. ČESKO. Zákon č. 115, ze dne 26. 1. 2006, o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2006 [citace 2019-04-14]. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4884>

40. ČESKO. Zákon č. 89, ze dne 3. 2. 2012, občanský zákoník, In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2012 [citace 2019-04-14]. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=6144>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
cit.	citace
č.	číslo
ČR	Česká republika
et al.	a kolegové
kol.	kolegové
např.	například
násl.	Následující
NRP	náhradní rodinná péče
odst.	odstavec
pozn.	poznámka
Sb.	sbírka
soc.	sociální
s.	strana
tzn.	to znamená
tzv.	takzvaný

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1. Schéma NRP.

Obrázek 2. Rodina neplní funkci.

Obrázek 3. Důvody umístění do náhradní rodinné péče.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1. Osvojení v ČR.

Tabulka 2. Přehled věku informantů a počtu a stáří osvojených dětí v době vytvoření bakalářské práce.

Tabulka 3. Přehled kategorií a kódů.

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha PI: Otázky polostrukturovaného rozhovoru
- Příloha PII: Slovníček pojmů
- Příloha PIII: Úplná transkripce rozhovoru s informantem I1A
- Příloha PIV: Formulář žádosti o zařazení do evidence žadatelů o osvojení
- Příloha PV: Dotazník žadatele o NRP
- Příloha PVI: Lékařské vyšetření žadatele o NRP
- Příloha PVII: Informovaný souhlas

**PŘÍLOHA P I: OTÁZKY POLOSTRUKTUROVANÉHO
ROZHOVORU**

Seznam otázek kterými byly realizovány polostrukturované rozhovory:

1. Co bylo pro vás důvodem k rozhodnutí osvojit si dítě a proč?
2. V rozhodnutí, že se pokusíte osvojit dítě, byli jste již od počátku jednotní?
3. Jak dlouho trvalo od první myšlenky osvojení k realizaci-podání žádosti osvojení?
4. Přemýšleli jste, jaké kritéria jste na dítě měli?
5. Jak probíhal proces osvojení dítěte?
 - a) Přišly i takové chvíle, kdy jste chtěli od procesu osvojení odstoupit ať už v jakékoliv fázi tohoto procesu (např. kdy už jste měli dítě na 3 měsíce ve vlastní péči na zkoušku)?
 - b) V čem byl pro vás proces osvojení nejnáročnější?
6. Jak probíhala komunikace a spolupráce mezi zprostředkovateli osvojení?
 - a) Jak byste zhodnotili spolupráci se sociálními pracovníky, úřady a neziskovými organizacemi?
 - b) Jak byste zhodnotili nějaké nepříjemné situace při procesu osvojení dítěte ať už ve fázi jednání s úřady, sociálními pracovníky nebo pracovníky neziskových organizací?
7. Šli byste do procesu osvojení znovu?
8. Do jaké míry jste se museli vzdát svého soukromí?
9. Je přesto něco, co byste na procesu osvojení změnili z vašeho pohledu osvojitelů, při vědomí, že tento proces je a zřejmě vždy bude náročný, jelikož kvůli zájmům dítěte je třeba absolvovat spoustu náročných situací?
10. Jak se stavíte k problému sdělení dítěti, že je osvojené?

PŘÍLOHA P II: SLOVNÍČEK POJMŮ

Rodina

S. Radvanová, J. Kolouchová a J. Dunovský (1979, s. 7) nám říká, že: „*Rodina je malá, přirozená, základní společenská skupina, je závislá na životě společnosti, jejíž je součástí*“. Jestli budeme chtít zjistit, co se skrývá za pojmem rodina v odborné literatuře, zjistíme, že nelze tuto definici získat jako jednoznačnou, jelikož každý vědní obor se dívá na rodinu svým pohledem. Jinak na obsah tohoto slova bude pohlížet vědní obor ekonomie, práva, demografie a jinak sociologie a další sociálně společenské disciplíny. Matějček (1994b, s. 16) hovoří o rodině, jako o určitém stavu který může a nemusí nastat, kdy o dítě pečuje jedinec nebo více lidí a jejich vzájemná pouta mají nebo nemají zákonnou podobu a tyto děti jsou pokrevní nebo cizí.

Osvojení

Jde o nejvyšší formu náhradní rodinné péče, kterou lze z hlediska práva realizovat. Předností této formy je především to, že procesem osvojení se dostane budoucím rodičům stejných práv a tedy i povinností, jakých se dostává biologickým rodičům ke svým dětem. Pokud však dojde k osvojení dítěte, tato práva a povinnosti zanikají k původním, tedy biologickým rodičům. Stávají se totiž právem a povinností v celém rozsahu rodičů-osvojitelů (Gabriel a Novák, 2008, s. 42).

Výchova

Pelikán (1995, s. 36) ve své práci uvádí, že: „*Výchova je cílevědomým a záměrným vytvářením a ovlivňováním podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi stimulujícími jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.*“

Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinnou péčí rozumíme určitý způsob péče o dítě, o které pečují jiní lidé namísto jeho původních biologických rodičů. Prostředí, ve kterém se tyto lidé o dítě starají, by mělo mít podobu, která se bude co nejvíce přibližovat obvyklému prostředí rodiny (Bubleová et al., 2011, s. 38).

**PŘÍLOHA P III: ÚPLNÁ TRANSKRIPCE ROZHOVORU
S INFORMANTEM I1A**

Pozn.: Jde o doslovnou transkripci zbavenou „šumu“.

Tazatel: První otázka. Co bylo pro vás důvodem k rozhodnutí osvojit si dítě?

IIA: To, že jsme neměli nebo nemohli mít vlastní děti.

Tazatel: V rozhodnutí, že se pokusíte osvojit dítě, byli jste na počátku jednotní jako pár?

IIA: Jo byli, byli.

Tazatel: Jak dlouho to trvalo od první myšlenky osvojení až k podání žádosti o osvojení?

IIA: Jako, že myšlenka, kdy nás to napadlo a kdy jsme dali tu žádost?

Tazatel: Jak dlouho to trvalo, než jste si řekli, že chcete osvojit dítě?

IIA: Jako rozhodli, tak jdeme do toho? Ty jo?! Já přemýšlím. No jako ty myšlenky tam byly. Jakoby možná nechci říct od začátku, ale nějaká vážná jo tak budeme adoptovat dítě, já vůbec nevím,...řekněme půl roku až rok. Ono je to tak těžké definovat. To tě tak občas napadne nebo se o tom začnete bavit.

Tazatel: Přemýšleli jste potom nad kritérii, jaké by to dítě mělo splňovat, jaké by mělo být?

IIA: To jsme přemýšleli, jako víc jsme přemýšleli až s nějakým tím dotazníkem. Ze začátku se rozhodneš, jakoby jo půjdeme do toho. Určitě jsme si říkali, že chceme dítě adoptovat, ne jako pěstounskou péči. A říkali jsme si jakoby asi malé dítě, ze začátku jsme si říkali do tří let, protože jsme byli relativně mladí na to, ale na těch školeních potom ty sociální pracovnice nám říkaly, že tři roky je zbytečně moc, že jsme jakoby mladí, že ať si dáme klidně dítě do jednoho roku. Tak já mám pocit, že my jsme tam potom napsali tak možná do dvou let nebo jestli jsme tam pak napsali do roka, já si teď nejsem vůbec jistá. Víím, že jsme si říkali dobře, tři roky ne. Říkali nám: dejte si do roka, vy jste mladí, jste zdraví, v pohodě, ale ve finále jestli jsme tam napsali do roka nebo do dvou, to si nejsem jistá.

Tazatel: A asi zdravé dítě bez nějakého handicapu?

IIA: Jo, my jsme si říkali zdravé, ale napsali jsme tam, že kdyby mělo nějaké alergie kůže nebo takové nějaké lehčí, to jsme tam psali, že ano. Ale jo, jasně jakoby zdravé.

Tazatel: Jak probíhal ten proces osvojení dítěte? Museli jste asi podat žádost.

IIA: Podala se ta žádost, kde byly požadavky na to dítě. Potom byl zdravotní stav obou rodičů, pak tam bylo, nějaké mám pocit, že tam byl od každého posudek z práce. Co tam bylo ještě u té žádosti? Asi toto nejdůležitější: posudek z práce, zdravotní stav a požadavek jak by to dítě mělo vypadat, zdravotní, věk a tady toto.

Tazatel: A přišly chvíle, kdy jste chtěli od procesu osvojení odstoupit, v nějaké fázi procesu? Třeba psychologických testů nebo tak?

IIA: Právě že ne, my jsme s manželem z toho byli takoví spíš jako nadšení, bavilo nás to, ty psychologické testy, školení. Mám pocit, že jsme oba takoví, že se lehce zajímáme bokem o psychologii, psychiku člověka, takže my jsme byli i rádi za ty informace. Ty testy, vůbec nám to nepřišlo jakoby obtěžující.

Tazatel: Takže z žádné fáze jste nechtěli odstoupit?

IIA: I ta příprava, já se přiznám, že mě potom ty školení pro budoucí rodiče, spíš mě víc nabudilo, ano toto chci udělat, toto chci absolvovat, takže asi tak.

Tazatel: V čem byl ten proces nejnáročnější? Jaká fáze byla opravdu nejobtížnější pro vás, pro budoucí rodiče?

IIA: Ty školení byly v pohodě, to nás jakoby bavilo. Já se přiznám, že když to skončilo, tak mi to přišlo takové jakoby: to je všechno? Na to, že přijmout cizí dítě je obrovská odpovědnost, měla jsem plno otázek. Ty paní co nás školily, byly fajn. Přišly mě sympatické a říkala jsem si, že já bych klidně šla i na další víkendový kurz, nějaký jak s tím dítětem to, protože mi to přišlo důležité a byla jsem ráda za ty rady. Jediný jakoby co pro mě bylo těžké, když přišlo k tomu vzít si to dítě. Samozřejmě u mě tam byl takový ten první strach, jako zvládnou to vůbec? Jakoby nadšená ze všech těch školení, jasně, to dítě, ale najednou přišel stav, ano, teď to přichází, jdi si pro to dítě a vem si ho, ale objevil se u mě strach, jestli to zvládnou. Manžel v tom byl v pohodě, přišel, byl nadšený, on to tam pořídil ten strach. Asi u mne nastoupila ta zodpovědnost té matky. Najednou ten krok, ale spíš pochybnosti o sobě. Zvládnou to, jsem ten typ adoptovat dítě?

Tazatel: Jak probíhala komunikace a spolupráce mezi zprostředkovateli osvojení, sociálními pracovníky a všemi co se do toho zapojovali? Myslím tím, jestli byla komunikace v pořádku nebo jestli jste z nich neměli špatný dojem?

IIA: Měla jsem z nich dobrý dojem. Nevím jmenovat tu asi nebudu, ale některé byly víc takové vstřícné, ochotné, měla jsem z nich dobrý dojem, i kvalitní, vyškolení a tak. Samozřejmě našli se tam takoví, člověk si říkal, že ta je tam asi dlouho. Někteří se zajímali, chtěli dát informace, tohle. Víím, že jedna paní tam na mě působila dojmem, že nevím, jestli bych tam dostala ty informace.

Tazatel: Takový rutinní?

IIA: Tak, ona byla spíš starší ročník, který už to dělá pořád dokola, automaticky. Ale ti, co nás školili konkrétně, do toho je zapojených spousta lidí, že jo. Ti co dělali přípravné kurzy, to bylo super! I jako, že to je člověk, za kterým bych určitě potom šla, když už mám dítě, za kterým bych šla a komu bych se ozvala. Takže celý proces mi přišel fajn, ani jsem tam jakoby... nenašla jsem tam nějaké věci, co by nám vadily, nebo že by nebyli ochotní nebo tak.

Tazatel: Jaká byla ta fáze s těmi úřady? Jestli bys to zhodnotila, jestli byly rychlí, nebo jak se k tomu prostě stavěly?

IIA: My když jsme podali tu žádost, tak dítě jsme dostali za tři roky až, nebo už, na začátku nám bylo řečené, počítejte, že to bude tak až do pěti let. Během toho procesu pracovníce jiné nám říkali, že do těch tří let by to mohlo být. Ale tím, že my jsme řešili dál i naše vlastní dítě, biologické, takže jsme na to nespěchali a nakonec mi přišlo, že do těch tří let to bylo tak akorát. Víím, že nám říkali, že záleží na kraji. Třeba pražský kraj do roka, protože je tam moc dětí, rodí se, na tý Moravě je to zase jiné, když na to dítě zůstane sama, tak lidé na Moravě se říká, jsou takoví, snaží se té rodině vypomocet, najde se nějaká tetička nebo někdo, takže to je dýl. Mě to přišlo vzhledem i k naší situaci jak jsme dál žili, mezi tím jsme zkusili řešit jakoby svoje vlastní biologické dítě.

Tazatel: Takže to uteklo?

IIA: Přesně. Takže mě to přišlo do těch tří let akorát.

Tazatel: A položím další otázku. Šli byste do procesu osvojení znovu po tom všem, co jste si prošli?

IIA: Ten proces mně sám osobně nevadil, ten byl pro mě v pohodě, nebyl pro mě stresující, byla jsem za něho ráda a vděčná, že jsem se dozvěděla plno věcí. Ale další dítě bychom

si asi nevzali už z principu, že nám bylo řečeno, že už to je těžší, když máš jedno dítě, protože žádostí je hodně, dycky na prvním místě by byl pár, který ještě nemá dítě. Ale říkali nám třeba a byla by tam možnost, že by to dítě nebylo vaše osvojené, ale třeba v pěstounské péči, což my jsme třeba zas nechtěli. Takže by to nebylo kvůli tomu, že ten proces by byl odrazující, ale asi z těchto důvodů.

Tazatel: A do jaké míry jste se museli vzdát svého soukromí? Byla to pro vás velká překážka otevřít se někomu cizímu?

IIA: Asi ne, asi ne, v rámci těch úřadů nebo myslíš přátele, nebo rodina?

Tazatel: Ano.

IIA: V rámci těch úřadů soukromí, no jediné se přiznám, co mi přišlo takové jakoby v té práci, že člověk to řeší s rodinou, s přáteli, baví se i s úředníky, chápe, že tam musí dát informace, ale v práci nějaké nadřízení, aby pro tebe psali posudek, tak si říkáš proč? Zase to nemusí všichni vědět, že dáváš žádost, protože to třeba ještě neproběhne, takže to jediné mi přišlo jako jo. Ale asi ne, my jsme s manželem taková otevření, že jsme se nesnažili nic nějak tajit.

Tazatel: Takže jak jste se bavili se sociálními pracovníky o soukromí, tak to nevadilo?

IIA: Oni se zas tak nebaví o soukromí, píšeš písemný test, kde oni neřeší tvé soukromí, spíš řeší tebe jako osobnost, jaká jsi povahově, psychicky na tom a takhle. To, že tam napíšeš, kde pracuješ, jaké máš koníčky, zájmy, to mi přijde normální tady v těch dotaznících. Když jsme potom byli na těch školeních, oni se tam neptají zase nějaké tvé úplné soukromí. Je to spíš na člověku, kdo tam co řekne, kdo je otevřený a kdo ne. Neměla jsem z toho pocit. Víš co? To je o člověku. Jsou lidi, co jsou otevření a zeptáš se ho jenom na něco a to už je soukromé a jsou lidi, kteří jsou otevření, povykládají a přijde jim to normální. Záleží na typu člověka.

Tazatel: Je přesto něco, co bys změnila na tom procesu toho osvojení? Tento proces je a vždy bude náročný pro ten pár, protože jste vlastně kvůli dítěti podstupovali celý tento proces. Je něco co bys změnila na tom procesu? Co by ho mělo urychlit nebo co tam bylo zbytečné nebo co by bylo lepší tam přidat? Nenapadá tě něco, co bys tam změnila ty osobně, na tom procesu než k tomu dítěti vlastně ten pár dojde?

IIA: Nevím. Oni nám, to je i možná dobrovolně na těch lidech jak se chtějí do procesu zapojit. Oni nám říkali na těch školeních, klidně se běžte podívat do těch dětských domovů, kdo chcete. My jsme tam třeba předtím nebyli. Klidně se běžte podívat do těch kojeňáček, jak to tam vypadá a uvidíte jakoby ty děti zhruba. My jsme se na tom posledním školení s těma rodičema bavili, že by to byl dobrý nápad, že bychom tam mohli jít, ale vlastně se to jakoby neuskutečnilo, což si říkám, že je jako škoda. My jsme tam byli poprvé v tom kojeňáčku, až když jsme si šli pro to dítě. Já se přiznám, že jsem byla celkem pozitivně překvapená, protože člověk má takové nějaké zaryté představy, že to dítě tam odděleně leží samo v postýlce celý den, ale vůbec to tak není, to záleží na tom kojeňáku. Třeba nějaká návštěva jedna. I když oni nám říkali, běžte, zavolejte si tam, my vám dáme potvrzení, že jste tady v nějakém v tom procesu. Je pravda, že my jsme to potom asi nějak, ...asi jsme se nedomluvili. Já nevím no, já se přiznám, že na jednu stranu na těch školeních je tam hodně informací, snažíš se je nějak zpracovat, ale teď zpětně si říkám, že vůbec nevím, jestli jsem všemu rozuměla. Nebo rozumíš tomu, ano, ale pak přijde pak ta realita a řekneš si, no oni nám to říkali na těch školeních, že to nebude někdy jednoduché, že toto, že toto, ale teď v podstatě úplně na to nejsi v té době, kdy procházíš těma školeníma, připravena. Přemýšlím, jestli bych chtěla víc školení, ale v podstatě všechno nám tam

zprostředkovali. Přišla tam i rodina nebo pár, která už má takto děti, vyprávěli nám tam zkušenosti, což bylo super. Nevím, jestli bych na tom něco změnila,...přemýšlím.

Tazatel: Oni vám na těch školeních vykládali co všechno si připravit pro to dítě?

IIA: Říkali. Oni ti řeknou, jak to pak probíhá právně. Potom ti řeknou i různé zdravotní a psychologické rizika ti řeknou. Řeknou ti i ten proces, kdy si jdeš pro to dítě, nějaké doporučení, ať si to dítě vezme věci, které tam mělo rádo, hračky, oblečení svoje, ať má tu vůni, ať má s sebou co nejvíc, co si může přinést domů. Ty informace mi tam přišly jakoby kvalitní celkem.

Tazatel: Nějaký další moment tam byl?

IIA: Ještě si vzpomínám, že tam byl takový moment, což pro nás bylo celkem nepříjemné, že nám dali informace tady na městě, jakoby o tom dítěti, vybrali jsme vám toto a toto dítě, můžete si přečíst nějaký spis, fotky, toto a toto, my jsme si říkali jo, dobrý, přečetli jsme si to, domlouvali jsme si schůzku v tom kojenáčku. Potom, když jsme si už pro ni jeli, tak jsme si pro ni jeli do jiného města, než byla narozená a tam se objevily nové, jiné informace, které úplně nebyly v tom prvním spisu. Byli jsme z toho tehdy trochu rozhození. Tak mi přišlo, že možná taková ta informovanost mezi úřadama v rámci těch měst. Ale to mohlo být nějaké nedorozumění jen u nás. Nevím ty ostatní případy, ale to byl moment, kdy nás to trochu rozhodilo, možná i znejistělo, tam nám řekli to, teď toto, teď nevíme, člověk sám z toho je jakoby,... najednou se to děje. Opravdu si ho vezmu? Je to na celý život! Teď si řekneme: a řekli nám všechno? Takže začnou takové pochybnosti.

Tazatel: Poslední otázka. Jak se stavíte k problému říct dítěti, že je osvojené? Kdy nebo jak mu to říct?

IIA: My jsme se rozhodli sami a v podstatě nám to bylo potvrzené na přípravných kurzech, že je to dobré říkat dítěti přiměřeně věku, od malička, a já s tím jako člověk souhlasím. Takže jsme se k tomu postavili, takhle to aplikujeme a máme pocit, že se to dítě s tím jakoby srovnává líp, než kdybychom mu to řekli nečekaně, nějaký šok a navíc by se tam mohla vzbudit nedůvěra - tak vy jste mi tu něco vykládali. Já si chci s tím dítětem vybudovat vztah založený na důvěře, protože až se bude muset s tím tématem v dospělosti potkat, tak chci, aby to téma už bylo, aby mi věřilo, až s ním budu řešit další jeho věci, ať už je bude hledat nebo nebude, aby ke mně mělo vždycky důvěru, že já jsem tady a můžeš si se mnou o tom promluvit. Já samozřejmě ten problém za něj úplně nevyřeším v životě, ale spíš takový ten bezpečný ten, já ti vždy říkám pravdu, bylo to takhle.

Tazatel: Takže říkat nějak postupně od malička? Bavit se o tom tématu otevřeně?

IIA: Bavit se o tom otevřeně. Ne ve smyslu, že mu to začnu nějak vykládat, ale spíš formou ono se mě na něco zeptalo a já mu odpovím přiměřeně jeho věku, třeba když přišlo téma: koničci jsou v břiše u maminky a já jsem taky byl u maminky. Takže ne, nebyl. Byl jsi u jiné paní, protože bříško bylo nemocné, takže tak nějak. Ono se s tím vyrovnává líp, než když... je to podle mě šok, vždycky! Bylo nám to tak doporučeno a souhlasíme s tím.

Tazatel: Tak to je ode mě vše. Děkuji.

**PŘÍLOHA P IV: FORMULÁŘ ŽÁDOSTI O ZAŘAZENÍ DO
EVIDENCE ŽADATELŮ O OSVOJENÍ**

Souhlasím s tím, že orgány sociálně právní ochrany dětí, podílející se na zařazení do evidence žadatelů a na zprostředkování náhradní rodinné péče, jsou oprávněny zajišťovat další potřebné údaje zejména o tom, zda způsobem svého života budu zajišťovat pro dítě vhodné rodinné prostředí, a dále jsou oprávněny kdykoliv zjišťovat, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci.

Dávám souhlas s uchováním a zpracováním osobních údajů a fotokopii osobních dokladů všemi orgány sociálně-právní ochrany, které se budou podílet na zařazení do evidence žadatelů a na zprostředkování náhradní rodinné péče (v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, v platném znění a zákona č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, v platném znění).

Souhlasím s účastí na odborné přípravě k přijetí dítěte do rodiny.

Formulář jsem převzal(a) z oficiálních webových stránek Ministerstva práce a sociálních věcí, nezměnil(a) jsem na něm žádné pevné texty, pouze jsem pravdivě vyplnil(a) kolonky určené k vyplňování.

V	dne	.	.	20
---	-----	---	---	----

podpis žadatelky

V	dne	.	.	20
---	-----	---	---	----

podpis žadatele

K žádosti prosím doložte:

- občan ČR - doklad o státním občanství
- cizinec – doklad o povolení k trvalému pobytu na území ČR nebo o nepřetržitém přechodném pobytu na území ČR po dobu nejméně 365 dnů podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území ČR
- občan ČR - opis z evidence Rejstříku trestů – vyžádá obecní úřad s rozšířenou působností
- cizinec - doklad obdobný opisu z evidence Rejstříku trestů vydaný ve státech, ve kterých se žadatel zdržoval nepřetržitě déle než 3 měsíce v době od dovršení patnáctého roku věku do podání žádosti – doloží žadatel
- zpráva o zdravotním stavu praktického lékaře předložena žadatelem
- dotazník obsahující další osobní údaje žadatele, údaje o ekonomických a sociálních poměrech, údaje o osobách žijících v domácnosti žadatele, představy o dítěti

Formuláře Žádosti naleznete na internetové adrese <http://www.mpsv.cz>.

PŘÍLOHA P V: DOTAZNÍK ŽADATELE O NRP

DOTAZNÍK PRO ZÁJEMCE O NÁHRADNÍ RODINNOU PÉČI

OSOBNÍ ÚDAJE

Jméno a příjmení:

rodné příjmení:

Datum a místo narození:

Státní příslušnost:

národnost:

Stav:

náboženské vyznání:

Bydliště:

PSČ:

Jedná se o vaše trvalé bydliště?

Pobyť na adrese od:

Telefon:

E-mail:

VZDĚLÁNÍ (uveďte název školy, vyučení, odborné zkoušky)

základní

vyučen – obor:

středoškolské:

vyšší odborné:

vysokoškolské:

Jiné odborné zkoušky:

ZAMĚSTNÁNÍ (uveďte název zaměstnavatele a Vaše postavení v zaměstnání max. 5 let zpět)

.....
.....
.....
.....
.....

ZÁJMY

.....
.....
.....

Pracoval/a jste s dětmi?

Pracujete s dětmi?

Jazyk/y používané v domácnosti:

ZDRAVOTNÍ STAV

Léčíte se s nějakým onemocněním?

ano

ne

Jakým:

.....

Vyskytlo se ve Vaší rodině (rodiče, sourozenci, děti) nějaké dědičné nebo závažné onemocnění?

ano

ne

Jaké:

.....

Jaká závažnější onemocnění jste prodělal/a?:

.....

Utrpěl/a jste nějaký závažný úraz?:

ano

ne

Kdy a jaký:

.....

Zůstaly Vám nějaké následky?:

ano

ne

Jaké:

.....

Užíváte trvale léky?:

ano

ne

Jaké:

.....

Máte nějaké zdravotní obtíže a omezení (alergie, astma...)?

ano

ne

Jaké:

.....

Pobíráte plný nebo částečný invalidní důchod?:

ČID

ID

ne

Dg.:

.....

Závislosti (drogová, alkoholová, hráčská, jiná):

léčil/a jste se v minulosti?

ano

ne

léčíte se v současné době?

ano

ne

Cítíte se z Vašeho pohledu zdrav/a?

ano

ne – proč:

.....

RODIČE

Matka:

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Zemřela v roce:

příčina úmrtí:

Otec:

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Zemřel v roce:

příčina úmrtí:

Sourozenci:

ano

kolik:

kolikátý/á jste v pořadí:

ne

MANŽELSTVÍ

Manžel/ka

Jméno a příjmení:

rodné příjmení:

Datum narození:

Datum uzavření sňatku:

Délka známosti před sňatkem:

Délka společného soužití před sňatkem:

Pořadí manželství:

Jste rozvedený/á:

Kolikrát:

v roce:

Kdo podával návrh na rozvod?

Vy

bývalý/á manžel/ka

Důvod:

Děti z předchozích manželství:

ano

Kolik:

ne

Jste s dětmi v kontaktu?

ano

Jak často:

ne

BYTOVÉ POMĚRY

Žijete v:

rodinném domě / v bytě o velikosti:

Jedná se o dům/byt ve vašem vlastnictví? ano / ne

Žije s Vaší rodinou někdo ve společné domácnosti (kdo, proč, jak dlouho, jak se účastní Vašeho společného života..)?

.....
.....

FINANČNÍ SITUACE

Příjmy pravidelné:

ano ve výši:

ne

Příjmy nepravidelné, občasné:

ano ve výši:

ne

Dávky státní sociální podpory:

ano ve výši:

Jaké:.....

ne

Dávky sociální péče:

ano ve výši:

Jaké:

ne

Soudně určená vyživovací povinnost:

Příjem:

ano ve výši:

ne

Výdaj:

ano ve výši:

ne

Jiná platební povinnost: (úvěry, půjčky, exekuce atd.):

ano ve výši:

Jaké:

ne

ÚDAJE O DĚTECH (i dospělých žijících mimo rodinu)

1. Jméno a příjmení:

Datum narození:

Bydliště:

dítě vlastní dítě osvojené dítě v pěstounské péči dítě manžela/partnera

Zdravotní stav:

dobrý

jiný (postižení, odborné lékařské kontroly, atd.):

.....

2. Jméno a příjmení:

Datum narození:

Bydliště:

dítě vlastní dítě osvojené dítě v pěstounské péči dítě manžela/partnera

Zdravotní stav:

dobrý

jiný (postižení, odborné lékařské kontroly, atd.):

.....

3. Jméno a příjmení:

Datum narození:

Bydliště:

dítě vlastní dítě osvojené dítě v pěstounské péči dítě manžela/partnera

Zdravotní stav:

dobrý

jiný (postižení, odborné lékařské kontroly, atd.):

.....

4. Jméno a příjmení:

Datum narození:

Bydliště:

dítě vlastní dítě osvojené dítě v pěstounské péči dítě manžela/partnera

Zdravotní stav:

dobrý

jiný (postižení, odborné lékařské kontroly, atd.):

.....

5. Jméno a příjmení:

Datum narození:

Bydliště:

dítě vlastní dítě osvojené dítě v pěstounské péči dítě manžela/partnera

Zdravotní stav:

dobrý

jiný (postižení, odborné lékařské kontroly, atd.):

.....

Zde uveďte své představy o přijímaném dítěti, zda máte zkušenosti s výchovou dětí, eventuálně s problémy ve výchově dětí, jaké máte informace o náhradní rodinné péči atd.:

Potvrzuji, že údaje, které jsem uvedl/a jsou pravdivé a jsem si vědom/a toho, že uvedení nepravdivých údajů může mít za následek nezařazení nebo vyřazení mé žádosti o zprostředkování náhradní rodinné péče.

Souhlasím s uchováním a zpracováním osobních údajů uvedených v dotazníku v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, v platném znění.

Datum:

Podpis žadatele/ky:

PŘÍLOHA P VI: LÉKAŘSKÉ VYŠETŘENÍ ŽADATELE O NRP

**Lékařské vyšetření žadatele o náhradní rodinnou péči – vyplní registrující
praktický lékař**

Jméno a příjmení žadatele:

Datum narození:

Bydliště:

Diagnostický souhrn:

Současná terapie:

Přiložené odborné nálezy:

Datum:

razítko a podpis lékaře

PŘÍLOHA P VII: INFORMOVANÝ SOUHLAS

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Informovaný souhlas týkající se bakalářské práce na téma:

„Proces osvojení dítěte z pohledu adoptivních rodičů“.

Žádám Vás o souhlas s poskytováním výzkumného materiálu pro výzkumný projekt bakalářské práce ve formě audio nahrávky rozhovoru.

Vzhledem k citlivosti daného tématu je náležitá pozornost věnována etickým otázkám a zajištění bezpečí informantů. Důraz je především kladen na:

- **Anonymitu informantů – v přepisech rozhovorů budou odstraněny (i potenciálně) identifikující údaje.**
- **Mlčenlivost výzkumnice ve vztahu k osobním údajům o účastnících výzkumu (s výzkumným materiálem budu pracovat jen výzkumnice).**
- **Jako informant (ka) máte právo kdykoli odstoupit od výzkumné aktivity.**

Děkuji za pozornost věnovanou těmito informacím a žádám Vás tímto o poskytnutí souhlasu s Vaší účastí ve výzkumu.

Karolína Šteklová

Podpis:

Při zpracování údajů bude postupováno podle nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2016/679 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováváním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů).

Na základě seznámení s výše uvedenými údaji uděluji tímto souhlas s účastí v uvedeném výzkumném projektu a s poskytnutím výzkumného materiálu:

V dne Podpis: